

# Társulati élet és megélt vallásosság a jezsuita rend munkássága nyomán a 18. század derekán Győrött

*A Congregatio Agoniae Christi* tevékenységének és társadalmi szerepének vizsgálata az 1743 és 1753 közötti időszakban.

Jelige: Mithrandil

# Tartalomjegyzék

|                                                                      |    |
|----------------------------------------------------------------------|----|
| Bevezetés.....                                                       | 3  |
| 1. Győr, szabad királyi város.....                                   | 3  |
| 1.1. Az 1743. március 6-i kiváltságlevél.....                        | 3  |
| 1.2. Győr város vallási, társadalmi összetétele.....                 | 4  |
| 2. Győr vallási élete a 18. század derekán.....                      | 4  |
| 2.1. Gróf Zichy Ferenc püspöksége (1743–1783).....                   | 4  |
| 2.2. A jezsuita rend Győrött.....                                    | 6  |
| 2.3. Barokk vallásosság és a laikus vallásos társulatok Győrött..... | 7  |
| 2.4. A jezsuita Mária-kongregációk.....                              | 9  |
| 3. A Congregatio Agoniae Christi.....                                | 11 |
| 3.1. A társulatra vonatkozó források.....                            | 11 |
| 3.2. A társulat Magyarországon.....                                  | 13 |
| 3.3. A társulat működési sajátosságai, funkciói.....                 | 15 |
| 3.3.1. Gazdasági funkció.....                                        | 15 |
| 3.3.2. Karitatív funkció.....                                        | 16 |
| 3.3.3. Művészeti – mecénási funkció.....                             | 16 |
| 3.3.4. Az új vallásosság terjesztése: regula és búcsúk .....         | 17 |
| 3.4. A társulat ünnepei.....                                         | 19 |
| 3.4.1. A „társulat szentjei” .....                                   | 19 |
| 3.4.2. A győri „Csonka Kálvária” .....                               | 20 |
| 3.5. A társulat kiadványai.....                                      | 22 |
| 3.6. A társulat helye a társadalomban.....                           | 24 |
| 4. Összegzés.....                                                    | 26 |
| 5. Bibliográfia.....                                                 | 28 |
| 6. Mellékletek.....                                                  | 39 |
| 1. Táblázat.....                                                     | 39 |
| 2. Táblázat.....                                                     | 40 |
| 3. Táblázat.....                                                     | 43 |
| 4. Táblázat.....                                                     | 45 |
| 5. Táblázat.....                                                     | 46 |
| 6. Melléklet.....                                                    | 49 |
| 7. Melléklet.....                                                    | 50 |

## Bevezetés

Dolgozatunkban Győr városának 18. századi művelődéstörténetéből egy apró, ám a mindennapi ember életét és világlátását nagyban meghatározó szeletet ragadtunk ki és vizsgálunk meg tüzetesebben. Nevezetesen a katolikus hitélet társadalomépítő intézményének, a laikus vallásos társulatoknak egyikét: a *Congregatio Agoniae Christit*.

A 18. század első kétharmada a katolikus hitélet számára egyrészt a kiteljesedés, az elmélyülés kora, másrészt ekkor virágoznak ki rendkívüli gazdagságban és színpompásan a barokk vallási élet különböző formái és megnyilvánulásai. A 18. században a társulati élet szempontjából leginkább kimagasló évtizedek gróf Zichy Ferenc győri püspök (1743– 1783) nevéhez köthetők, mind a társulatok lelki élete, mind kulturális szerepvállalásuk tekintetében. A szellemi-vallási élet virágzásának egy másik feltétele is teljesült ekkor: 1743-ban Győr városa évszázados küzdelem után visszanyerte szabad királyi városi kiváltságait.

A kutatás központi témája a jezsuita rend gondozásában működő és ahhoz ezer szállal kötődő *Congregatio Agoniae Christi* működésének több szempontú bemutatása. A forráshiánnyal megküzdve igyekeztünk minél színesebb és átfogóbb képet adni e társulat szellemi, vallási és társadalmi szerepvállalásáról, s e rendszerekben betöltött helyéről.

## 1. Győr, szabad királyi város

### 1.1. Az 1743. március 6-i kiváltságlevél

Csaknem évszázados küzdelmek és eredménytelen jogviták után 1743. január 30-án Bécsben írták alá azt a megegyezést, melynek értelmében az addig káptalani tulajdonban lévő Győr városa visszakaphatta régi kiváltságait, s a szabad királyi városok sorába emelkedhetett.<sup>1</sup> Március 6-án megszületett a kiváltságlevél, s az 1751-es országgyűlés által elfogadott XXVII. törvénycikk Győr mellett Komáromot, Újvidéket és Zombort emelte szabad királyi városi rangra.<sup>2</sup>

A laikus vallásos társulatok, s így a vizsgálatunk tárgyát képző Agonia Christi társulat szempontjából is igen jelentős volt ez a lépés. Mivel megszűnt a káptalan hegemoniája a város felett, egyrészt érzékelhetően nőtt a polgárság végrendelkezési hajlandósága, másrészt a

---

1 CSIZMADIA 1943.

2 A témában lásd még: CSIZMADIA 1940., *Emlékkönyv Győr szabad királyi városi...* 1943., *Győr...* 1971., *Tanulmányok...* 1978., LENGYEL 1983.

végrendeletekből eltűnik a káptalan mint kedvezményezett, s helyére léphettek például a szerzetes rendek vagy a laikus vallásos társulatok.<sup>3</sup>

## **1.2. Győr város vallási, társadalmi összetétele**

Győr városa a 17–18. század fordulóján körülbelül kilenc-tízezer fős lakossággal rendelkező település, melyet azonban igen meggyötört az 1711. évi pestis járvány. Az 1777. évi összeírás viszont már a fellendülés eredményeit mutatja: 11574 fő szerepel ekkor, az 1782. évi összeírásban pedig már 12193 lakos. A maga tizenegyezer fős lakosságával Győr ekkor a tizenegyedik legnagyobb város Magyarországon. (Ám míg 1777-ben a sorrendben Győr előtt álló Pest 13021 fős lakossággal rendelkezett, addig 1882-ben ez a szám Pest esetében már 17558 lelket jelentett.)<sup>4</sup> Buda 1686-os visszavétele után Győr katonai jelentősége, mint Bécs elővédje visszaszorult, viszont polgári élete, kereskedelme minden eddiginél nagyobb virágzásnak indult.

Amennyiben a város lakosságának etnikai-vallási összetételét tekintjük, azt láthatjuk, hogy sem nyelvén, sem konfessziójában nem egységes. Nyelvét tekintve korszakunkban még német többségű város. Konfesszióját tekintve Zichy Ferenc püspöksége idején a római katolikus vallás szerez dominanciát. Az itt élő protestáns közösséget belső ellentétei is gyengítették: időről időre változott a lelkipásztor, aszerint, hogy a lutheránus vagy a kálvinista gyülekezet akarata bizonyult-e erősebbnek.<sup>5</sup>

## **2. Győr vallási élete a 18. század derekán**

### **2.1. Gróf Zichy Ferenc püspöksége (1743–1783)**

A 18. században a vallási élet és ezen belül a társulatok szempontjából a legvirágzóbb, legtöbb gyümölcsöt hozó évtizedek Zichy Ferenc gróf győri püspök működéséhez köthetők. Püspökségének négy évtizede alatt látványos eredmények sora mutatkozott az egész egyházmegyében, nem csupán a hitélet, hanem a kultúra vagy a szegénygondozás területén is.

Munkáját odaadó buzgalom és lelkiismeretesség jellemezte, igyekezett maga végezni mind egyházkormányzati, mind lelki vezetői feladatait. S segédpüspököt is csupán az 1770-es években választott maga mellé. Következtesen ellenőrizte egyházmegyéje papságát: esperesei minden negyedévben általános, minden év elején részletes információkat voltak kötelesek küldeni a papság

---

<sup>3</sup> A témáról bővebben: HORVÁTH 1997.

<sup>4</sup> Adatok: BÁCSKAI 1971. 165–195.

<sup>5</sup> A témában lásd még: Bedy 1934., PATAKY 1985., TOMAJ 1943.

hit- és erkölcsibeli helyzetéről. A püspöki székre való beiktatása után szinte azonnal nekiállt egyházmegyéje vizitálásának, s e hat évig tartó munka során eljutott minden plébániára. A vizitáció eredményeit az 1755-ös *Epistola pastoralis*<sup>6</sup> című munkájában foglalta össze.<sup>7</sup>

A vizitációk egyik tanulsága volt, hogy nem csupán a nép tudatlan hit és erkölcs dolgában, de vezetőiknek is szükségük van lelki és ismeretbeli megerősítésre. Kötelezővé tette tehát a lelkipásztoroknak, hogy évente egyszer elvonuljanak a világtól egy nyolc napos lelkigyakorlat, lelki elmélyülés erejéig. Espereseitől pedig sűrűn érdeklődött, hogy papjaik eleget tettek-e ezen kötelezettségnek. Annak, aki a lelkigyakorlatot elmulasztotta, annak a papnak abban az évben kétszer kellett mennie.<sup>8</sup>

Zichy püspök lelkes terjesztője volt a kifejezetten hittanítással foglalkozó *Cathechetica congregatió*<sup>9</sup>, mely római alapítású, s az abban való részvételhez pápai búcsú kiváltságok kapcsolódtak. Zichy Ferenc ebben is a hatékony eszközt látta, mely segíti a nép hitéletének fellendülését és az alapvető teológiai ismeretek elmélyülését. A társulat szervezését a jezsuitákra bízta, de ez esetben is rendszeresen érdeklődött és ellenőrzött. Szintén a jezsuiták vezetésével folytak az egyházmegye területén szervezett missziók, melyek ismételten csak hatékony eszköznek bizonyultak a hitbeli tévedéseket orvoslására és a katolikus hit terjesztésére.<sup>10</sup>

A püspök nem csupán áttéríteni szerette volna az embereket, de igyekezett azokat megtartani a katolikus hitben: az áttérőket igen bőkezűen segítette: konvertita házakat építtetett, anyagi támogatást nyújtott nekik. A nem római katolikusokkal azonban kemény kézzel bánt. Győrről megszüntette az összes protestáns templomot, s például Lébényben, mely fontos zarándokhely volt, megtiltotta a nem katolikusoknak, hogy beköltözzenek a faluba.<sup>11</sup>

Valódi barokk egyházfőként építtet (püspökvár), renovál (székesegyház), megújít, szegényeket segít.

Mély és buzgó Mária-tiszteletének jeléül bevezette a vásár- és ünnepnapra szentolvasó imádságot. S kriptáját az általa átépíttetett székesegyházban, a Könnyező Szűzanya kegyképe<sup>12</sup> elé

6 Zichy Ferenc: *Epistola pastoralis episcopi Jauriensis*. Győr, 1755. (Petrik III. 881)

7 Az egyházmegye vizitációját 1765-ben újakezdte, de ekkor már csak az esperesi kerületeket kereste fel. PISZKER 1933. 11.

8 PISZKER 1933. 8–11.

9 Érdekessége ennek a társulatnak, hogy korosztályok szerint bontották a tagságot. A Sopron vármegyei császárfalvi vizitáció feljegyzése alapján a tanítványokat a következő csoportokba osztották: *pueri, puellae, iuvenes, virgines*. PISZKER 1933. 23.

10 PISZKER 1933. 23–24.

11 PISZKER 1933. 13.

12 A gyermek Jézus fölé hajoló és imádkozó Szűz Máriát ábrázoló, Írországból származó kép 1697. március 17-én, Szent Patriknak, Írország térítő apostolának és védőszentjének ünnepén vérrel könnyezett. Bővebben lásd: HETÉNY 2000.

készíttette el.<sup>13</sup>

## 2.2. A jezsuita rend Győrött

A győri jezsuita rendház kezdeményezője Dallos Miklós (hivatalban: 1623–1630) győri püspök volt, aki Pázmány Péter esztergomi érsekhez (működési ideje: 1616–1637) hasonlóan az egyházi állapotok javításának útját látta iskolák és papnevelő intézetek alapításában. A tanítás ideiglenes helyiségekben már 1627-ben elkezdődött, a rendház és a kollégium építése azonban csupán az 1630-as években fejeződött be, a Loyolai Szent Ignácról nevezett templomot pedig 1642-ben szentelték föl.<sup>14</sup>

A korszak jezsuitáiról általában elmondható, hogy rendkívül jól képzett, tudományokban jártas, a szent ügy iránt elkötelezett férfiak voltak, akik számára legelső az apostoli küldetés volt s, akik felismerték a társulatokban rejlő lehetőségeket, látták ennek a közösségben megélt vallásosságnak az erejét. S, ahogy minden kor emberét az adott kor nyelvén, az adott kor eszközeivel lehet megszólítani, úgy a barokk kor emberére is a barokk nyelvén, a barokk stílus eszközeivel lehetett igazán hatni.<sup>15</sup>

A jezsuiták szélesebb néprétegekre gyakorolt hatása a 18. század folyamán vált elevenebbé. A nagyszombati egyetem, a *Regnum Marianum* eszméjének korszerű kiképzése, az új papnevelés, nekilendült könyvkultúra, mind alapvetése volt a 18. században kibontakozó magyar barokk népiségnek. A jezsuiták a barokk patetikus vallásosságát a prédikáció és hitoktatás új stílusával, a vezeklő körmenetek komor ünnepélyességével plántálták át a nép lelkébe is.<sup>16</sup>

Győr város többnyelvűsége, illetve a német nyelv dominanciája tetten érhető a jezsuita szerzetesek nyelvi megoszlásában is. A korszakunkban a négy, rektori pozíciót betöltő szerzetes közül, a vezetékszemélyek alapján csupán egy volt magyar nemzetiségű.<sup>17</sup> Hasonló az arány az iskolát tekintve is: a hat *praefectus scholarum* közül csupán kettő viselt magyar vezetékszemélynevet<sup>18</sup>, s az oktatók névsorában is évente csupán egy-két magyar névvel találkozhatunk.<sup>19</sup>

A győri rendházban korszakunkban kettő és négy között váltakozott a jezsuita szónokok

---

13 PISZKER 1933. 11–12.

14 Építésének körülményeiről és történetéről részletesebben lásd: SZÉKELY 2006. 366–375., KÁDÁR 2011. 209–234.

15 JÁNOSI 1935. 60.

16 BÁLINT 2009. 152. Ikonográfiai vonatkozásairól lásd: SZILÁRDFY 1984. A prédikációkról bővebben: *Régi magyar prédikációk...* 2005. A 18. századi vezeklő-színvadi körmenetekről lásd: KILIÁN 1992.

17 Lásd: Mellékletek, 5. A) táblázat.

18 Lásd: Mellékletek, 5. B) táblázat.

19 Lásd: Mellékletek, 5. C) táblázat.

száma. A már említett okok miatt nem meglepő, hogy 1745-ben például két német és egy magyar nyelvű szónok működött itt, s míg a magyar szónok egész évben egymaga tudta végezni feladatait, addig a német szónokok csak úgy voltak képesek eleget tenni kötelezettségeiknek, ha megosztották egymás közt a feladatok sokaságát.<sup>20</sup> Ezen feladatok pedig nem korlátozódtak csupán a rendház és a templom falain belülre: gyakran prédikáltak világi papok helyett, szívesen hívták őket főpapok és főurak, ott voltak a szomszéd plébániák búcsúin és más szerzetek rendi ünnepein. Így például az orsolyitáknál Szent Anna napján (július 26.) és Szent Vitus napján (június 15.), a ferenceseknél Pádúai Szent Antal (június 13.) napján, illetve a karmelitáknál Avilai Szent Teréz (október 15.) napján.<sup>21</sup>

A hitoktatás igen fontos része volt, hogy minden jezsuita templomnak megvolt a maga vasárnapi és ünnepnapjait hitszónoka. Az ünnepi szónok a legtöbb helyen a nagyböjti bűnbánati szónok feladatkörét is ellátta. A nyelvi alkalmazkodás nem csupán a távol-keleti jezsuita missziók sajátja volt, hanem az európai, így a magyarországi szónokok és hitszónokok is alkalmazkodtak a hallgatóság nyelvéhez, ha kellett magyar, ha kellett német, tót vagy horvát nyelven hangzott el a beszéd.<sup>22</sup> Sőt minden egyes jezsuita templomnak megvoltak a maga gyóntatói, mégpedig külön, minden egyes nemzetiség számára. Sokan voltak nem csak az egyszerű nép soraiban, de a városi polgárság és nemesség tagjai között is, akik ekkor tették le a hosszú évtizedek alatt felhalmozódott terheket, s tíz, húsz, vagy harminc év után gyóntak újra először, illetve tettek életgyónást (*generalem confessionem*).<sup>23</sup>

### 2.3. Barokk vallásosság és a laikus vallásos társulatok Győrött

Ahogy PISZKER Olivér oly érzékletesen megfogalmazza: „Magyarország a 18. század szemében a szentek virágoskertje.”<sup>24</sup> S ez a „virágoskert”, e barokk, népi vallásosság magyar földön mutatott bizonyos magyaros színezetet, magyar rőghöz kötődő jellegzetességeket, csak a magyarországi barokkra jellemző vonásokat.

Ilyen volt például az a különleges Mária-tisztelet, mely Európában az Istenszülő tiszteletét jelentette, Magyarországon a haza oltalmazóját, a Magyarok Nagyasszonyát illette a hódolat. A Szent István-i hagyományból táplálkozó *Regnum Marianum* eszmét épp e kor jezsuita gondolkodói

20 Litterae Annuae Provinciae Austriae Wien (továbbiakban: LAW) Cod. 12139, 1745. 22.

21 PISZKER 1933. 18.

22 JÁNOSI 1935. 62.

23 JÁNOSI 1935. 16.

24 PISZKER 1933. 18.

öntötték korszerű formába. Széleskörű elterjedéséhez megvolt a 17. század folyamán a kellő előkészület, a megfelelő történelmi tér is. A másfélszázados török uralom alól szabaduló ország a szabadság elnyerését Isten irgalmának, de még inkább a Magyarok Nagyasszonyának, a *Patrona Hungariae*-nak tulajdonította.<sup>25</sup> A *Regnum Marianum* eszmeisége alapján kerültek ki azok a magyar szentek is,<sup>26</sup> akiket mint hős alakokat példaként állítottak az emberek elé.<sup>27</sup> Elsősorban Szent Istvánnak,<sup>28</sup> Szent Lászlónak,<sup>29</sup> Szent Imrének<sup>30</sup> és Szent Erzsébetnek<sup>31</sup> a mély tisztelete volt jellemző.<sup>32</sup> A magyar szentek kultuszának ápolásában és elterjesztésében a ferences rend mellett a jezsuitáknak is jelentős szerep jutott. Sok egyéb tevékenységük mellett külön kalendáriumot jelentettek meg, mely az év minden napjára magyar vagy magyar vonatkozású szentet rendelt. Ilyen volt például Csete István jezsuita prédikátornak a *Panegyrici Sanctorum Patronorum Regni Hungariae*<sup>33</sup> című munkája elején is.<sup>34</sup>

Azután a hazai röghöz való kötődést szó szerint is értelmezhetjük, ha a felelevenített vagy éppen újonnan alapított búcsújáróhelyek, kegyhelyek sokaságát<sup>35</sup> tekintjük, mely szintén a barokk vallásosság sajátja Európa-szerte.<sup>36</sup> Egyes régi, középkori kegyhelyeinkről, vallásos kultuszokról legfőljebb, ha homályos emlék maradt a 17. század végére népünk lelkében, ám ennyi is elég volt azonban ahhoz, hogy zarándokhelyek sora támadjon újra, s fogadjon évente több ezer zarándokot.<sup>37</sup>

Győr városa sok szempontból igen kedvező helyzetben volt, sok olyan feltétel valósult itt meg, amely magában hordozta egy virágzó társulati-vallási élet kialakulásának lehetőségét. Ugyanis, ahogy azt Tüskés Gábor és KNAPP Éva kutatásaik során megállapították, egyenes arányosság áll fenn egy település gazdasági-társadalmi szempontú fejlettségi szintje, az egyházi

25 Ahogy a kor írója megfogalmazta: „Nem erős várakban, sem a nemesi szabadságban és törvényekben fundáltatott ennek a hazának megmaradása, hanem a Patrona Hungariaeben. (...) Töröljétek ki emlékezetekből, nyelvetekből ráspollal vakarják ki Mária nevét, akkor énekeljétek az országnak Requiemet.” Csete István: *Panegyrici Sanctorum Patronorum Regni Hungariae*. Kassa, 1754. 166. A *Regnum Marianum* eszmerendszerről bővebben: NÉMETH 1940–1941. 223–292., WACZULIK 1943. 720–733., Tüskés–KNAPP 2002. 11–54.

26 Összefoglaló áttekintés: *Magyar szentek tisztelete...* 2000.

27 Ezen vonásával a magyar barokk nagy, nemzetet összetartó hivatást is teljesített, mivel az ország nemzetiségeinek lelkét ugyanazzal a magyaros vallásos életesménnyel töltötte el. A témáról bővebben lásd: WACZULIK 1943. 720–733., BENDA 1937.

28 Az államalapító király tiszteletéről újabban: „Hol vagy, István király?” 2006.

29 A Lovagkirály kultuszáról olvasható legújabb tanulmánykötet: „Vállal magasb mindeneknél” 2007.

30 *Szent Imre 1000 éve...* 2007.

31 Tiszteletéről lásd bővebben: *Árpád-házi Szent Erzsébet...* 2009.

32 JÁNOSI 1935. 79.

33 Csete István: *Panegyrici Sanctorum Patronorum Regni Hungariae, tudni-illik nagy-asszonyról, magyar szentekről és az országhoz tartozandó kivált-képpen való innepekre jeles prédikációk*. Kassa, 1754. (Petrik I. 486.)

34 A témáról továbbá lásd: BÁLINT 1943. 19–27., REMIGIUS–SCHEFFCZYK 1988–1994.

35 ESTERHÁZY 1690.

36 A témáról bővebben lásd: Tüskés 1993., BÁLINT–BARNA 1994., BARNA 2001., IPOLYVÖLGYI 2002. A stájerországi Mariazellről szóló legújabb összefoglaló: *Mariazell és Magyarország...* 2004.

37 BÁLINT 2009. 37.

struktúrák szervezetében betöltött szerepe és a laikus vallásos szervezetek kialakulása között. Minél fejlettebb tehát egy település, minél jelentősebb egyház szervezeti szerepet tölt be, annál több lehetőséget és teret biztosít e laikus szerveződések kialakulására és számuk gyarapodására.<sup>38</sup> Számszerűen a legtöbb társulat a győri egyházmegyében alakult és működött, ezt követte az esztergomi, az egri és a pécsi egyházmegye.<sup>39</sup> Míg az ország településeinek többségében csupán egy-egy társulat jött létre, százhetvennyolc településen működött kettő-kettő, s ötvenegy településen volt három-öt társulás, addig mindössze huszonkettő település rendelkezett hat-tíz egyesülettel. S ezek Csíksomlyó kivételével mind városok, s ide tartozott Győr városa is. Tíznél több társulattal pedig csupán a társadalmi-gazdasági fejlődésben legelőrébb járó városok rendelkeztek: Buda, Nagyszombat, Pozsony, Kassa.<sup>40</sup>

Győrött a társulatoknak voltak középkori hagyományai<sup>41</sup>, előzményei, a városban jelenlévő szerzetesrend majdnem mindegyike gondozott egy vagy több kongregációt.<sup>42</sup> A Győrött 1697-ben letelepedő karmeliták 1727-ben alakították meg a Skapuláré Társulatot, mely idővel egyre nagyobb népszerűsége tett szert.<sup>43</sup> Győrött működtek saját rendházzal és társulat fenntartói szereppel emellett a ferencesek és a kamillánusok, de korszakunkban már találunk a fenntartók között világi papokat is.<sup>44</sup>

#### **2.4. A jezsuita Mária-kongregációk**

Az egyes szentek kultusza a korszakban főként két formában tudott megvalósulni: a tiszteletére alapított testvérületekben és a búcsújárásokban. Krisztus édesanyjának tiszteletére számos társulat alakult, ezek voltak az úgynevezett Mária-kongregációk. Ez a jezsuita rendhez kötődő, a 16. századi Rómában keletkezett vallásos társulat nálunk először Erdélyben, Kolozsvárott azután a Felföldön, Vágsellyén, majd Nagyszombatban kezdett működni a 17. század folyamán. Általános, az egész országban történő elterjedése a 18. század első felére tehető.<sup>45</sup> A jezsuita rend felszámolásáig (1773) negyvenkilenc városban volt az elitnevelés eszköze.<sup>46</sup>

38 Tüskés-Knapp 2001. 272.

39 A társulatok száma: Győr: 384; Eger: 240; Esztergom: 186; Pécs: 149; Nyitra: 90; Veszprém: 63; Zengg-Modrus: 36; Csanád: 34; Zágráb: 32; Vác: 28; Erdély: 18; Kalocsai-Bácsi: 11. Tüskés-Knapp: *i. m.*, 2001. 275.

40 Tüskés-Knapp 2001. 272.

41 A témában továbbá lásd: Kubinyi 1934.

42 A témáról továbbá lásd: Halmai 1897., Németh Ambrus 1915., Németh Ambrus: 1931 a. 96-104., Németh 1931 b. 200-208., Tóth 2002.

43 Bedy 1939. 146.

44 A témáról bővebben: Horváth 1994. 159-163., Bana 2011. 57-77.

45 A témáról bővebben lásd: Mohl 1898., Komárik 1902.

46 Jánosi 1935. 58.

Korszakunkban, PISZKER Olivér szerint, Győrött négy Mária-kongregáció működött: a *Congregatio Beatae Mariae Virginis sub titulo Magnae Hungarorum Dominae Nationis Hungaricae* nevű egyesület Vitellesco jezsuita generális által 1734-ben alapított társulat volt, melynek tagjai leginkább a főpapok, főurak, magas rangú katonatisztek soraiból kerültek ki. Élén egy ideig a pannonhalmi főapát állott. A *Sodalitas Immaculatae semper Virginis Deiparae Mariae de Victoria* testvérületet 1634-ben hagyta jóvá Pizzoni Ferenc generális, Győrött 1666-ban alapította meg Tissinger János rektor, mely a német nyelvű katolikusok társulataként működött.<sup>47</sup> Ahol jezsuita rendház állott, ott általában működött a *Congregatio Beatae Mariae Virginis Dolorosae*, ez leginkább a klérus kedvelt társulata volt. Győrött sokáig maga Zichy püspök állt az élén. A *Congregatio Beatae Mariae Virginis Sub Titulo Annuntiatae* 1631-ben hozták létre, s ez is főleg jezsuiták iskoláihoz kötődött.

Mindezekhez hozzá kell tennünk azonban, hogy teljesebb képet kaphatunk a kongregációk számát illetően, ha a jezsuita évkönyveket tekintjük át. 1707-ben öt Mária-társulatról tudunk<sup>48</sup> és, bár nincsen név szerinti felsorolás, a korábbi évek bejegyzései alapján hozzátehetjük a listához az *Assumptae is Coelos Virgini Sacra Sodalitas* társulatot.<sup>49</sup> Ez az a társulat, melynek győri alapításával kapcsolatban Horváth József tanulmányában<sup>50</sup> említi, miszerint Tüskés Gábor és Knapp Éva kutatásai<sup>51</sup> alapján ismeretes, hogy 1634 és 1637 között működött, de későbbi fennállására a 17. századi végrendeletek vizsgálata alapján nincs bizonyíték. Az általam átnézett jezsuita évkönyvekben azonban több későbbi bejegyzést is találtam, melyek alapján nagy valószínűséggel elmondható, hogy e sodalitas 1743 és 1753 közötti időszakban is működött.<sup>52</sup>

A 18. században a társulati élet szempontjából tehát leginkább kimagasló évtizedek, ahogy már említettük, gróf Zichy Ferenc győri püspök nevéhez köthetők, püspökségének évtizedei alatt a társulati élet addig sosem látott virágzását figyelhetjük meg.<sup>53</sup>

47 HORVÁTH József hívja fel a figyelmet arra, hogy bár PISZKER 1666-os alapítási évet ad meg, az általa vizsgált 17. századi végrendeletekben a legkorábbi említése a társulatról 1655-ből származik. HORVÁTH 2011. 151.

48 LAW Cod.12 102, 1707. 46.

49 LAW Cod.12 100, 1705. 38.

50 HORVÁTH 2011. 145–154.

51 TÜSKÉS–KNAPP 2001. 283.

52 LAW Cod. 12 134–12 139. 1740–1745 Jaurinumra vonatkozó bejegyzései.

53 A 18. században az alábbi társulatok működtek Győrben, melyek száma és sokszínűsége bizonyítja a város buzgó vallásos életét: a tanulók nagyobb és kisebb kongregációja az angyal által köszöntött Szűz Mária tiszteletére, az agónia magyar és német társulata tanulók és felnőttek számára; külön magyar és latin kongregáció a felnőttek számára; a mennybe felvett Szűz Mária Társulata; a fájdalmas Anya nagyobb és kisebb kongregációja a felnőttek számára; Kármelhegyi Szűz Mária Társulata; a skapuláré társulata; Jézus Krisztus atyafiságának kongregációja, mely azonos Szent Anna társulatával; Jézus gyermekségének társulata; Jézus jó pásztor, Mária és József társulata, mely azonos a Szent család társulatával; Krisztus testének társulata; Jézus öt sebének társulata; a Szentháromság kongregációja; Szent József kongregációja; Rózsafüzértársulat; Regiszi Szent Ferenc hitoktatási kongregációja a belső városban és külön Újvárosban; Szeráfi Szent Ferenc magyar kongregációja; Nepomunki Szent János

### 3. A Congregatio Agoniae Christi

#### 3.1. A társulatra vonatkozó források

Általában a társulatokra vonatkozó források azok alapítására, életére, mindennapjaira, illetve felszámolására vonatkozó iratok lehetnek. Így a társulat működési engedélye, társulati albuma, naplója, levelezése, számadáskönyve, valamint a felszámolással kapcsolatos királyi és helytartótanácsai rendelet, felszámolást előkészítő jelentés, leltár, számadás. További forrásként szolgálhatnak olyan egyházmegyei iratok, amilyen például az egyházlátogatási jegyzőkönyv, az egyházmegyei protokollum vagy a püspöki körlevél. A társulatot fenntartó rend iratanyagából például a házkrónika vagy a tartományi évkönyv rejthet a társulatokra vonatkozó adatokat. Megemlítendő továbbá, hogy a korszakban már nyomtatott források is keletkeztek: a helyi társulatok nyomtatványai, felvételi lapjai, társulati kézikönyvek, ajándékkönyvek vagy egyéb áhítati művek, alkalmi nyomtatványok. Illetve a mára szinte kizárólag csak írott források alapján rekonstruálható tárgyi vagyoni, mely egy-egy társulat tulajdonában állt.<sup>54</sup>

Az Agonia Christi társulat történetének kutatásakor tehát ezen forrástípusok mentén lehet elkezdni a munkát. A rendelkezésre álló források köre azonban jelentősen szűkült az évszázadok folyamán. Nem csupán a jezsuita rend feloszlatása (1773) és a társulatok felszámolása (1784) miatti iratanyag-szétszóródás nehezíti a kutatást, de a 20. századi világgégés okozta pusztítás is. PISZKER Olivér 1933-ban megjelent könyvében<sup>55</sup> található egy hivatkozás ACSAY Ferenc *A Mária-kongregáció a győri szemináriumban*<sup>56</sup> című, 1896-ban megjelent tanulmányára, melyben az Agonia társulat albumából idéz a tagságra vonatkozó adatokat, azonban mára mind Acsay tanulmánya, mind pedig a társulat albuma elveszett vagy megsemmisült.

A rendelkezésünkre álló források köre azonban nem csupán szűk, de a megmaradt darabok őrzési helyének felkutatása is komoly nehézségeket jelent.

A kutatás földrajzi szempontú kiindulási pontján, Győrött forrásörző hely a volt jezsuita, ma bencés rendház falain belül működő Szent Mór Bencés Perjelség Könyvtára, a Győr Egyházmegyei Levéltár, illetve a Győr Egyházmegyei Kincstár és Könyvtár. Az Agónia társulat magyar tagozatának számadáskönyvét<sup>57</sup> a Szent Mór Bencés Perjelség Könyvtára őrzi. A Győr

---

kongregációja; Szent Mihály arkangyal társulata; Szent István magyar király társulata. BEDY 1939. 146–147.

54 TüSKÉS–KNAPP 2001. 10–11.

55 PISZKER 1933. 27.

56 ACSAY Ferenc OSB: *A Mária-kongregáció a győri szemináriumban*. Gimnáziumi Értesítő. 1896.

57 *Rationes Congregationum Agoniae et Beatae Mariae Virginis Hung. Patronae, 1720–1773. Nationis Hungaricae*. Szent Mór Bencés Perjelség Könyvtára, Győr. Jelzet és oldalszám nélkül. 1747-től hónapokra bontva közli a

Egyházmegyei Levéltárban, közelebbről a győri káptalan (házi) magánlevéltárában<sup>58</sup> található több nyugta<sup>59</sup>, továbbá négy, nem rég előkerült, egyelőre jelzet nélkül őrzött irat: az Agónia társulat német tagozatának számadáskönyve<sup>60</sup>, a Keresztély Ágost püspök Kálváriára vonatkozó okirata<sup>61</sup>, A Kálvária adás-vételi szerződése<sup>62</sup> illetve VII. Sándor pápa által kiadott *Copia bulla Congregationis Agoniae Germanicae Nationis*<sup>63</sup>.

Tágabb tárgykörű forrásanyagot jelentenek a jezsuita rendház életére vonatkozó iratok, melyekben azonban találhatunk utalásokat, hosszabb-rövidebb bejegyzéseket egy-egy társulatról vagy általában a társulati életről. Ezek közül az egyik legértékesebb, a rendház *Historia domus*ának nagy része elveszett<sup>64</sup>, *Diarium*át<sup>65</sup> azonban kutatható, a Győri Egyházmegyei Kincstár és Könyvtár őrzi. Még tágabb a tárgyköre a jezsuita provincia, esetünkben Ausztria Provincia évkönyveinek,<sup>66</sup> ma – Staud Géza irodalomtörténész kitartó munkájának hála<sup>67</sup> – a magyarországi kutató a Bécsben őrzött kötetek másolataihoz mikrofilmen férhet hozzá: Budapesten, az MTA Mikrofilmtárában őrzik.<sup>68</sup>

HORVÁTH József kutatásai<sup>69</sup> mutattak rá, milyen fontos adalékokkal tud szolgálni a társulatok társadalom-történeti szempontú vizsgálatához a kor végrendeleteinek ismerete, tanulmányozása. Mint azt említettük már, a szabad királyi városi szabadság elnyerése igen pozitívan hatott a polgárság végrendelkezési kedvére. Mivel a város kikerült a káptalan tulajdonából, az 1743 után keletkezett végrendeleteket a Győr Megyei Jogú Város Levéltárában kell keresnünk.<sup>70</sup>

Néhány mondatot azonban áldoznunk kell azon fontosabb kutatási irányokra is, melyek nem vezettek eredményre. Ilyen volt először is a Magyar Országos Levéltár Magyar Kamara

---

tételeket.

58 GYEL, A győri káptalan magánlevéltára. Theca XLI. doboz.

59 Th XLI. 5297, 5309, 5311, 5311 a, 5312, GYEL, Győr.

60 Rationes Congregationum Agoniae Christi Nationis germanica, 1721–1784. GYEL, Győr, Jelzet és oldalszám nélkül.

61 1715. március 24-i keltezésű dokumentum. GYEL, Győr. Jelzet nélkül.

62 Kálvária adás-vételi szerződése, 1715. március 8. GYEL, Győr. Jelzet nélkül.

63 *Copia bulla Congregationis Agoniae Germanicae Nationis*. 1661. február 12-i keltezésű dokumentum. GYEL, Győr. Jelzet nélkül.

64 STAUD írta (STAUD Géza: *A magyarországi jezsuita iskolai színjátékok forrásai. II.* Budapest, 1986, 10.) hogy a győri kollégium *Historia domus*a elveszett, mi azonban nyomára akadunk a MOL Magyar Kamara Archivuma, Acta Jesuitica állományában az 1700–1704-ig terjedő időszakának följegyzéseinek.

65 *Diarium Collegii Jauirimensis Societatis Jesu post amissam Pragam Bohemiae Metropolitim medias inter bellorum tumultus captu*. Győri Egyházmegyei Kincstár és Könyvtár, Győr. XXXIV.1.2.

66 *Litterae Annuae Provinciae Austriae Societatis Jesu*.

67 STAUD 1984–1988.

68 *Litterae Annuae Provinciae Austriae Wien*, MTAK, Budapest

69 HORVÁTH 1997.

70 Az 1743 előtt keletkezetteket a Győr Egyházmegyei Levéltárban találjuk, mivel itt őrzik a Győri Káptalan Hiteleshelyi Levéltárát.

Archívumának Acta Jesuitica anyagának győri rendházra vonatkozó iratai<sup>71</sup>, melyben nem akadtunk a nyomára az Agonia Christi kongregációra vonatkozó, elsősorban abolíciós adatoknak. Azután a jezsuita könyvtár nyomában járva, mivel annak egy része a Pannonhalmi Főapátság Könyvtárába<sup>72</sup> került, itt kerestük Taxonyi János 1739-ben kiadott könyvét, melyről később részletesebben fogunk szólni. Ezt az Agonia társulat számára készített nyomtatványt azonban sem itt, sem Győrött a Szent Mór Bencés Perjelség Könyvtárában, sem az Országos Széchényi Könyvtárban nem találtuk.

### 3.2. A társulat Magyarországon

Az egész keresztény világon elterjedt társulat volt a Congregatio Agoniae Christi, a Jó halál társulata, melyet Caraffa Vince jezsuita generális alapított 1638-ban. Magyarországon a 18. század derekán kezdett szélesebb körben elterjedni. Összejövételeinek fő témája Jézus és Mária szenvedései, Krisztus haláltusája, s az utolsó dolgok feletti elmélkedés és a jó halálért való imádság volt.<sup>73</sup> Abban a korban, ahol oly elevenen élt az emberi lélekben az örökkévalóság tudata, a földi lét illékonyága, nem életellenes vagy életidegen ezeknek a kérdéseknek a központba állítása. Épp ellenkezőleg: magát az életet jelentette. Az üdvösség elnyeréséhez, az örök élethez vezető út kulcsfontosságú eseménye a „jó halál”.

PISZKER tanulmánya szerint<sup>74</sup> korszakunkban Agonia társulat Magyarország területén Győrön kívül csupán Kőszegen működött, amely 1698-ban alakult és a 18. század folyamán közel 300, főnemesi, nemesi és polgári tagságával nagy hatást fejtett ki e vasi oppidum vallási életében.<sup>75</sup> GYULAI Éva tanulmánya<sup>76</sup> azonban rámutat, hogy Kassán és Sárospatakon is működött már a 17. században Agonia társulat. A sárospataki kongregációt feltehetően VII. Sándor pápa (1655–1660) búcsúengedélyével alapították 1666-ban, a kassait pedig, 1665-ben, ennek szabályzatát is VII. Sándor erősítette meg.<sup>77</sup>

Győr többnyelvűsége az Agonia társulat szervezetében is tetten érhető: külön tagozatba tömörültek a magyar és külön a német ajkú tagok, s mindkettőnek megvolt a maga külön vezetője (prefectus), aki a társulat ájtatossági gyakorlatait irányította, rendezte.<sup>78</sup> A társulat magyar tagozatának alapítása valamivel régebbre tehető, mint a kassai vagy a sárospataki társulaté:

71 Áttekintett iratok: Acta Jesuitica E 152, 30188, 30189, 30190, 30191, 30192. MOL, Budapest.

72 SZABÓ 1981.

73 JÁNOSI 1935. 58. Bővebben lásd 7. Melléklet.

74 PISZKER 1933. 27.

75 SZELESTEI 2008. 164–166.

76 GYULAI 2009 a.

77 GYULAI 2009 b.

78 BEDY 1939. 57–58.

HORVÁTH József a 17. századi győri végrendeleteket kutatva 1656-ból találta a legkorábbi említését.<sup>79</sup> A német tagozat alapítása sem lehet sokkal későbbi, hiszen VII. Sándor pápa által kiadott 1661. február 12-i keltezésű dokumentuma nekik adja tudtul a teljes, illetve részleges búcsú elnyerésének módjait.<sup>80</sup>

A világegyház szokása szerint egységesen az Agonia társulat, tagság és búcsú kiváltság szempontjából nem tett különbséget férfi és nő között, ahogyan az a kegyes hagyományt tévők névsorából<sup>81</sup> is kitűnik, nők és férfiak egyaránt kötődhettek a társulathoz. De a VII. Sándor-féle irat is „*confratres et consorores*” megnevezést alkalmazza. De így fogalmaz az első nagyszombati imakönyve a társulathoz, hogy „*Fára felfeszítettett, avagy kereszten meghaló Jesus férjfiakból és asszonyállatokból álló congregatiójának, mely a szerencsés e világból való kimulásnak és a Purgatóriumban gyötrődő lelkek megszabadulásának elnyerésére rendeltetett méltóságos esztergami érsektől, Lippay Györgytől...*”<sup>82</sup>

Az Agonia társulat vezetője azonban nem a civil (laikus) tagságból, hanem mindig a jezsuita rendtagok közül került ki.

Ugyanezen nagyszombati imakönyv szerint a belépés előfeltétele az „ajánlás” elmondása volt, amellyel a leendő tag Krisztusnak ajánlotta magát.<sup>83</sup> Új tagok felvételekor azok ünnepélyes megválasztása után díszes körmenetet tartottak a tiszteletükre. Bár PISZKER tanulmányában e megállapításához hozzá tette az „eleinte” kifejezést, 1745-ben még kiadási tételként szerepel, hogy „*processio Theophorica pro erectione*”<sup>84</sup>, ez a szokás tehát korszakunkban igen nagy valószínűséggel még létezett. A nagyszombati jezsuitáknál a 17. században bármikor jelentkezhettek a hívek az erre a feladatra kijelölt jezsuita rendtagnál, majd az ajánlás elmondása után az új tag nevét beírták a társulat albumába, s vagy még akkor, vagy nem sokkal később gyónás és szentáldozás után lettek teljes jogú taggá.<sup>85</sup>

79 Hegedős Mészáros János özvegye hagy „a Halalra vált Christus Urunknak Győri Pater Jesuitaknal levő Congregatoria” egy tallért. HORVÁTH 1997. 39.

80 „*accepimus in Ecclesia Clericorum Societatis Jesu Civitatis Jaurinensis ... Congregatio nuncupata nationis Germanicae sub denominatione Agoniae Christi...*” *Copia bulla Congregationis Agoniae Germanicae Nationis*. 1661. február 12-i keltezésű dokumentum. GYEL, Győr. Jelzet nélkül.

81 Lásd: Melléklet. 3. és 4. Táblázat.

82 *A Krisztus Halála Congregatiójának, Melly Nagy Szombatban A' Jesus Tarsasagnak Templomában MDCLX-dik esztendőttől fogvást gyakoroltatik, Regulái, Búcsúi, és némely bizonyok áhítatosságai*. Nagyszombat, 1686. RMK I. 1355. az 1706-os új kiadásának címe.

83 Ajánlás szövegét lásd 6. Mellékletben.

84 *Rationes Congregationum Agoniae et Beatae Mariae Virginis Hung. Patronae, 1720–1773. Nationis Hungaricae*. Szent Mór Bencés Perjelség Könyvtára, Győr. Jelzet és oldalszám nélkül. 1745.

85 „*Ez Congregatio könyvébe való beírásnak ideje van mindenkor, valamikor innepe vagy gyülekezete vagy a Congregatiójának, és azon kívül mindenkor, valamikor valaki bé akar magát íratni, csak adja nevét az előjáróktól rendeltetett Congregatióbéli lelki Atyának, kinek tisztí az, hogy a Társaságba bévegye azokat, akik bé akarnak állani. Kik mihent a könyvben beírattnak, és mindjárt akkor, vagy nekik alkalmasb legközeleb[b] való napon*

A társulati élet mindennapjaihoz tartozott a tárgyak bizonyos csoportja. Például minden társulatnak megvolt a maga felszerelése azon tárgyakból melyek a társulati élet nélkülözhetetlen kellékeinek bizonyultak. Így nem csupán kegytárgyakkal, templomi felszereléssel rendelkeztek, de saját könyvtárral vagy különteremmel (odeum) is, melyet a tagok adományaiból szereltek fel.<sup>86</sup>

### 3.3. A társulat működési sajátosságai, funkciói

#### 3.3.1. Gazdasági funkció

Azokban az évtizedekben, amikor Franciaországban és a Német-Római Birodalom területén már elkezdődött a jezsuiták háttérbe szorítása, Magyarországon a rend ekkor a legerősebb, ekkor bír a legnagyobb befolyással. Társadalmi és anyagi támogatottsága is megvan ahhoz, hogy feladatát a 18. század közepén zavartalanul végezze.<sup>87</sup>

A társulatok életében a gazdasági funkció az az alap, amelyre minden más tevékenységük építkezni tud. Alapítványok, végrendeleti kegyes hagyományok, adományok, tagdíjak és egyéb források révén bizonyos mértékű vagyon mindenképpen felhalmozódott, s hogy ezt az összeget mire fordították, az csak az egyes társulatokon múlt.

Az 1743 és 1753 közötti időszakban viszonylag magas éves bevétellel rendelkezett a győri Agonia társulat mindkét tagozata.<sup>88</sup> Ha ezek gazdasági szempontú elkülönülését vizsgáljuk, meg kell említenünk, hogy a két (három) egység ugyan saját számadáskönyvet vezetett, az azokban szereplő év végi elszámolásokat hitelesítő aláírás megegyezik mindkét kötetben.<sup>89</sup> Ha ehhez hozzátesszük, hogy a Mária-kongregáció elszámolásai még kötet szempontjából sem különülnek el, s így az aláíró személy nem kettő, hanem három kongregáció éves költségvetését ellenőrizte és láttamozta, jogosnak tűnik a feltételezés, hogy a győri rendház egy tagja lehetett megbízva a jezsuita kongregációk pénzügyeinek felügyeletével.

---

*töredelmes szív[v]el meggyónnak és megáldoznak, a Congregati-ónak tagjaivá lesznek.” A Krisztus Halála Congregatiójának, Melly Nagy Szombatban A' Jesus Tarsasagnak Templomában MDCLX-dik esztendőől fogvást gyakoroltatik, Regulái, Búcsúi, és némely bizonyok áhítatosságai. Nagyszombat, 1686. 6. RMK I. 1355.*

<sup>86</sup> PISZKER 1933. 27–30.

<sup>87</sup> SZÁNTÓ 1985. 285.

<sup>88</sup> Részletesebben lásd: Mellékletek. 1. Táblázat.

<sup>89</sup> Az aláírók névsora: Mathias Pock (1743–1746), Augustinus Hingerle (1747–1748), Theophilus Thonhauser (1749–1750), Paulus Zetlacher (1751–1753). Mindannyian jezsuita szerzetesek. LUKÁCS 1978–1982.

### 3.3.2. Karitatív funkció

A szociális, karitatív jellegű tevékenységek ellátása, a szegények, elesettek megsegítése a társulati élet, a társulathoz tartozás egyik alapvetése volt. Ez részben a szervezetek saját körében, részben azokon kívül valósult meg igen változatos formákban.<sup>90</sup>

Szervezetben belüli formáját mutatják például a számadáskönyvek „*Pauperes*” vagyis „szegények” kiadási tételei. A magyar tagozat az 1753-as évben, tíz hónap alatt, egy igen jelentős összeget: 18 forint 27 krajcárt fordított erre a célra. November és december hónap kivétel, amikor is „*Expositum nihil est*”, ez havonta 1 forint 13 krajcártól 3 forint 37 krajcárig terjedő összeget jelentett. Azt sajnos nem jelezi a számadáskönyv, hogy közelebbről hogyan is került ez a pénz az arra rászorulókhhoz.<sup>91</sup>

Szervezetben kívüli jótékonykodásnak egyik formája az egyéni alamizsnálkodás. Erre példát Truffa Éva 1754. évi végrendeletéből tudunk hozni, aki úgy rendelkezett, hogy a különböző kongregációkra hagyott jelentős összegeken túl „*Halálom után az szegéneknek osztassanak ki 14 forintokat.*”<sup>92</sup> Megjegyzendő azonban, hogy az 1743 és 1753 között keletkezett végrendeletek alapján összeállított, a Melléklet 4. Táblázatában szereplő tizenegy végrendelkező közül, akik valamely jezsuita kongregációnak számára adakoztak, senki másnál nem jelenik meg ilyen vagy ehhez hasonló rendelkezés.

### 3.3.3. Művészeti – mecénási funkció

A társulati tevékenységhez szükséges összeg különböző mértékű az egyes társulatoknál, melyet részben egyházi, részben világi célokra használtak fel, mely már továbbmutat a társulatok művelődési, kulturális feladatkörére, mecénási munkásságára.

A társulatok az összegyűlt pénzadományokat nem csupán a körmenetek méltó és kellőképpen díszes megtartására vagy a templom oltárainak díszítésére használhatták fel. Nem egyszer előfordult az is, szentképet nyomtattak vagy szobrot állíttattak. De ide sorolhatjuk a körmenetekben az egyre nagyobb számban megjelenő zenészeket, énekeseket a körmenetekben. Az

90 Tüskés–Knapp 1992. 30–32.

91 Rationes Congregationum Agoniae et Beatae Mariae Virginis Hung. Patronae, 1720–1773. Nationis Hungaricae. Szent Mór Bencés Perjelség Könyvtára, Győr. Jelzet és oldalszám nélkül. 1745.

92 Végrendeletek másolati könyve 2. kötet. GYVL, IV. A. 1056/2/cl. 127.

Agonia társulat magyar tagozata 1743-ban 3 forint 75 krajcárt költött a zenészekre összesen a bácsai és lébényi búcsújárás alkalmával.<sup>93</sup> Úgy, hogy a bácsai zárándoklat összes egyéb kiadása 95 krajcár volt, a lébényié pedig 2 forint 8 krajcár.<sup>94</sup>

A német tagozatnak a győri Kálvária hegyre vezetett körmenetéhez csupán 1746-ban említ első alkalommal zenészeket, 1 forint 30 krajcárért. Innentől kezdve azonban minden évben vannak, s a növekedő kiadási tételből azt a következtetést is levonhatjuk, hogy idővel a számuk is nőtt.<sup>95</sup>

Az Agonia társulat művészeti funkciójukhoz sorolnám még a különböző nyomtatvány kiadói tevékenységüket is, amelyről később még szó lesz. Illetve a végrendeletekben is megjelenő felajánlásokat, melyeket templom, oltár vagy kápolna építésére szántak. Ilyen volt például Horváth Katalin végrendelete, 1746. augusztusából. Aki úgy rendelkezett, hogy „Harmadszor: Azon Ispitában [Magyar Ispita] csináltatandó oltárra hagyok húsz forintot.”<sup>96</sup>

### 3.3.4. Az új vallásosság terjesztése: regula és búcsúk

A következő fontos szerep, annak az új típusú, individuális és egyben közösségi vallásosságnak a megvalósítása volt, melynek célja a laikus néprétegek mozgósítása és bevonása az egyház életébe. S ezáltal jelentős mennyiségű vallásos és művelődési tudásanyag közvetítése szélesebb társadalmi rétegek felé. A társulatok főleg a 17-18. század fordulóján a katolikus megújulás eszközeiként is működtek, a 18. század derekán pedig már, mint a katolicizmus lelki megújulásának letéteményesei virágoznak.<sup>97</sup>

A barokk kornak erősen az őszinte bűnbánattartásra és ezzel együtt járó vezeklésre (penitenciára) hajló szelleme legnyilvánvalóbban és egyúttal a legszebben a missziók alatt tartott engesztelő vagy bűnbánati körmeneteken (*supplicatio de poenitentia*) nyilatkozik meg. Ezek az alkalmak voltak szinte mindenütt a leglátogatottabbak, s ezek szervezésében élen jártak a jezsuiták.<sup>98</sup> A túlvilágra koncentráló, monumentális, hősies, nagy áldozatokra kész barokk életeszményt állították a hívek elé, s azon igyekeztek, hogy minél több ember járuljon a szentségekhez. Ugyanezt a célt szolgálták a lelkigyakorlatok (*exercitia spiritualia*) is, melyek

93 Bácsa község a 18. században Győr vármegyéhez tartozott, ma Győr része a város északi felén. Lébény Szent Jakab-temploma a középkor óta zárándokhely.

94 *Rationes Congregationum Agoniae et Beatae Mariae Virginis Hung. Patronae, 1720–1773. Nationis Hungaricae.* Szent Mór Bencés Perjelség Könyvtára, Győr. Jelzet nélkül, 1743.

95 *Rationes Congregationum Agoniae Christi Nationis germanica, 1721–1784.* Győr Egyházmegyei Levéltár, Jelzet nélkül. 1746.

96 Horváth Katalin végrendelete, 1746. augusztus 19. Végrendeletek másolati könyve 1. kötet. GYVL, IV. A. 1056/1/cl. 135.

97 Tüskés–Knapp 1992. 30–32.

98 Jánosi 1935. 37.

helyszínül általában a templomok vagy a dísztermek (*odeum*) szolgáltak. Időtartamuk általában három nap, de volt példa öt, nyolc napos lelkigyakorlatra is.<sup>99</sup>

A társulatok nagy ünnepein tartott *theophorikus* körmenet<sup>100</sup> anyagi vonatkozásain túl, annak szervezéséből és lebonyolításából is kivette a részét a tagság. Ezek a körmenetek a nyilvános istentiszteleteknek egy sajátos megnyilvánulásai, amelyek a vallásosság közös gyakorlatát kivitték a templom falain kívülre, az utcákra, a termőföldekre, a mezőkre, s szent énekeket zengve hangosan imádkozva vagy hálát adtak Istennek jótéteményeiért vagy az Ő haragját megengesztelni igyekeztek.<sup>101</sup>

Már említettük, hogy minden jezsuita templomnak megvoltak a maga gyóntatói, mégpedig külön, minden egyes nemzetiség számára. Sokan voltak nem csak az egyszerű, szegényebb népréteg soraiban, de a városi polgárság és nemesség tagjai között is (főleg a 18. század elején), akik egy-egy lelkigyakorlat, vagy zárándoklat alkalmával, akár tíz, húsz, vagy harminc év után gyóntak újra először vagy tettek életgyónást (*generalem confessionem*).<sup>102</sup>

Ami a bűcsúkat illeti, az Agonia társaság magyar tagozatának előírásaira következtetni tudunk a nagyszombati áhítati könyv erre vonatkozó pontjaiból. Eszerint teljes bűcsút, vagyis a tisztítótűztől való megszabadulást, a bűnökért járó büntetések elengedését az a társulati tag nyeri el, aki a kongregáció oltáránál meghallgatja a társulat halottaiért mondott hétfői szentmisét, illetve részt vesz az elhunyt halálának évfordulóján és annak hetében mondott emlékmiséken. Hasonlóan teljes bűcsú jár a *generalis communion*, való részvételért. De teljes bűnbocsánatot nyer az a személy is, aki mikor belép a kongregációba meggyón és megáldozik. Ugyanezt nyerheti el az a társulati tag, aki a társulat főünnepén – általában védőszentje emléknapiján – felkeresi templomát, és ott az eretnokség ellen, a katolikus egyházért imádkozik. Hét évre és hétszer negyven napra (*quadragena*) lehet bűnbocsánatot nyerni azzal, ha a kántorbőjtök évi négyszeri vasárnapján a társulati tag imádkozik a győri jezsuita templomban. A hatvannapi bűcsút azonban már akkor is elérhetik a tagok, ha például szentmisét látogatnak, vagy részt vesznek a körmeneteken.<sup>103</sup>

A világegyházban élő szokás szerint a bűcsú felajánlható volt a tisztítótűzben vezeklő lelkekért. A bűnbocsánat elnyerésének feltétele azonban a gyónás és áldozás, amit egyébként a bűcsú

---

99 JÁNOSI 1935. 12.

100 Az ilyen, Oltáriszentséget körülhordozó (*theophoricus*) körmeneteken tilos más szentek ereklyéit, szobrait, képeit körülhordozni. MIHÁLYFI 1933. 633.

101 MIHÁLYFI 1933. 630.

102 A *Litterae Annuae*-k általában rendházanként sorra véve szám szerint megadják, hogy az adott évben hány megtérő, illetve áttérő személy volt, hányan tettek életgyónást, ritkábban a gyónók és szentáldozók számát is.

103 *A Krisztus Halála Congregatiójának, Melly Nagy Szombatban A' Jesus Tarsasagnak Templomában MDCLX-dik esztendőttől fogvást gyakoroltatik, Regulái, Bűcsúi, és némely bizonyok áhítatosságai.* Nagyszombat, 1686. 19–21. RMK I. 1355.

vasárnapján máshol is elvégezhet a hívő, nemcsak a Társaság templomában.

A magyar tagozattal ellentétben a német tagozat búcsú-rendjére vonatkozólag pontos ismeretekkel bírunk, s ezek az előírások szinte semmi eltérést nem mutatnak. Az újonnan belépő tag a magyarhoz hasonlóan, „*si vere poenitentes et confessi Sanctissimum Eucharistiae Sacramentum sumpserint Plenariam*”. Ugyanakkor „*in dicta Confraternitate Confratribus et Consororibus qui Confraternitatis praedictae Ecclesiam vel Capellam seu Oratorium die festo Inventionis Sanctae Crucis (május 3.) a primis vespas ... visitaverint, et ibi pro Christianorum Principum concordia, haeresum extirpatione ...plenariam similiter omnium suorum peccatorum indulgentiam et remissionem misericorditer in Domino Concedimus.*”<sup>104</sup>

### 3.4. A társulat ünnepei

#### 3.4.1. A „társulat szentjei”

Az Agonia Christi társulat magyar tagozata és a Congregatio Beatae Mariae Virginis Hungariae Patronae közös számadáskönyvet vezetett, mivel sem a kiadási, sem a bevételi tételeknél nem jelöli a társulatot, logikusnak tűnhet a következtetés hogy a két társulat egy gazdasági egységként működött. Ugyanígy egységként kezelte e két társulatot a végrendelkező városi polgár is, aki ha kegyes hagyományt tett, nagyon gyakran csak úgy fogalmazott, hogy a „páter jesuitáknál lévő nemes magyar congregatióra” hagy ennyi és ennyi forintot.<sup>105</sup>

Hol húzódik tehát a határvonal? Melyek azok a pontok, ahol különbséget lehet tenni egyik vagy másik társulat között? Melyek azok a jellemzők, melyek alapján elkülönül egyik és másik arculata? Az egyik (ha nem a legfőbb) ilyen pontként a társulati ünnepeket, a különösen tisztelt szenteket, illetve a búcsújárási szokásokat nevezzük meg.

PISZKER Olivértől tudjuk, hogy az Agonia Christi társulat mind német, mind magyar tagozata összejöveteleit hétfőn és pénteken tartotta: minden hétfőn elhunyt társaikért könyörögtek a Halottak Officiumával,<sup>106</sup> s minden pénteken az élők jó haláláért (pro felici morte) mondták a Krisztus kínszenvedéséről szóló magyar nyelvű litániát. A magyar tagozat főünnepa a Szent Kereszt felmagasztalásának a napja (szeptember 14.), mikor ünnepélyes körmenetben vonultak a Kálváriára, vagy nevezetes kegyhelyeket látogattak meg, elsősorban Szent Vitus (más néven Vid, június 15.) és Szent Jakab (július 25.) napján. PISZKER különbséget tett e két szent búcsújáróhelye között: szerinte

104 *Copia bulla Congregationis Agoniae Germanicae Nationis*. 1661. február 12-i keltezésű dokumentum. GYEL, Győr. Jelzet nélkül.

105 Lásd Mellékletek. 4. Táblázat „A jezsuita kongregáció megnevezése” oszlop.

106 A zsolozsma és a társulatok által alkalmazott kis-zsolozsmák történetéről lásd: DOBSZAY 1997/1998. 133–152.

a magyar tagozat Szent Jakab napján Lébénybe, a német pedig Szent Vítus napján Bácsára zárandokolt.<sup>107</sup> A két számadáskönyvet tekintve azonban ezt a különbségtételt nem látjuk indokoltnak, sőt éppen ez a két ünnep az, amely ugyanúgy megtalálható a német tagozat kiadásai között a Kálvária hegyi processziók kiadásai mellett, mint a magyar tagozatnál.

Az 1740-es évek elején a magyar tagozat processzióinak már állandó szereplői a zenészek (musici, tubicines) és az énekesek (cantores). A német tagozat kiadási listáiban az első „tubicines” bejegyzés 1746-ból származik, s ekkor nekik egy forint harminc krajcárt fizettek ki. Az ezt követő években egyre növekszik a zárandoklat összes kiadása és ezen belül zenészekre is egyre többet költöttek.<sup>108</sup>

1745-ben a magyar tagozat a Szent Jakab napi zárandoklatra összesen csaknem három forintot fordított: hatvan krajcáron osztozott a négy ministráns, egy forint ötven krajcárba kerültek a zenészek, s húsz krajcárt kaptak a zászlóvivők. Az általában vörös és kék színű „kicsi” és „nagy” jelzőkkel megkülönböztetett zászlók elengedhetetlen kellékei voltak a processzióknak. 1745-ben a Lébénybe tartó menetet egy „nagy kék” színű, egy „nagy vörös” színű, illetve két „kicsi” zászló vezette.<sup>109</sup> Mindezek mellett negyven krajcárnyi úgynevezett *adituo parochialis* kellett fizetni a templomnak, illetve hozzájöhetek még egyéb „logisztikai” jellegű kiadások. Ilyen volt például kocsis fogadása a „res congregationis” szállítására vagy a bácsai zárandoklaton a dunai átkeléskor hajósok fogadása.<sup>110</sup>

### 3.4.2. A győri „Csonka Kálvária”

Ugyan sok szó esik az egyes fejezetekben a győri Kálváriáról, mivel azonban rendkívül meghatározó szerepet töltött be az Agonia Christi társulat tagságának életében, fontosnak tartjuk történetének rövid összefoglalását.

A keresztútjárás hagyománya az ókeresztény Jeruzsálem szokásaira nyúlik vissza, a 14. századtól már Európában is álltak stációs kápolnák. 1471-ben egy Bethlen nevű pap nyomtatott ki először 14 állomást felvonultató via crucist, a 16. századtól ismerjük – az alább tárgyalandó győri Kálvárián is felépített – hét stációs keresztutat.<sup>111</sup> Christian Cruy *Thatrum terrae sanctae* című műve

---

107 PISZKER 1933. 30. A Győrtől északra található szigetközi Bácsa községben a középkorban állt egy templom Szent Vítus (Vid) tiszteletére.

108 Rationes Congregationum Agoniae Christi Nationis germanica, 1721–1784. GYEL, Jelzet nélkül. 1746.

109 U. o.

110 U. o.

111 RADÓ 1961. 453–456.

(1590) a szenvedéstörténet 12 állomását sorolja fel. A keresztútjárás szokása Porto Mauritiói Szent Lénértnak (†1751) köszönhetően terjedt el Európa-szerte, a 17–18. században jezsuiták, pálosok és világi papok kezdeményezésére állítottak fel hazánkban keresztutakat.<sup>112</sup> Ebbe a Kálvária-alapítási szokásba kapcsolódik a győri (pontosabban győr-nádorvárosi) Kálvária építése 1714 és 1725 között. A terv kezdeményezője Gastinger József, a német kongregáció vezetője volt. A Krisztus haláltusájáról elnevezett társulat számára, mely ájtatosságaiban, imádságos alkalmain a krisztusi megváltás gondolatát helyezte előtérbe, sokat jelentett ennek az eseménynek egy földi mementója, eleven szemléltetője, ahol az egyes ember könnyebben megélheti, megértheti ezt a misztériumot.

A jezsuita Gastinger József szívós, kitartó munkával valósította meg tervét. A jobb lator, Dismas tiszteletére egy nagyobb, Krisztus testének a keresztről levétele tiszteletére pedig egy kisebb kápolnát építtetett a jeruzsálemi szent sír mintájára. A terveket Witwer Márton Athanáz karmelita szerzetes készítette. A területet pedig Siegbert Heister gróftól, Győr városnak a 17. század végi katonai parancsnokától, császári tábornoktól vásárolta a társulat: 1715. március 8-án kiállított okiratában Heister a Kálvária-hegyet az Agonia társulat visszavonhatatlan használatára átadta.<sup>113</sup> Keresztély Ágost győri püspök (hivatalban: 1696–1725) 1715. március 24-én kelt okiratában meghagyta helynökének, hogy a kápolnát szentelje fel, s engedélyezte, hogy a kápolnában az Agonia társulat szentmiséket mondasson, és minden olyan ájtatosságát végezze, amivel a plébániai jogokat nem sérti meg.<sup>114</sup>

A jeruzsálemi keresztúttól és a 18. század első harmadában kialakult ferences keresztútállítás szokásától<sup>115</sup> eltérően Győrött, főként jezsuita tradíció szerint csupán hét stációt állítottak fel, ezért is hívják ezt „Csonka Kálváriának”. Nem épülhetett „szabályos”, tizennégy állomásból álló kálvária, mert 1731. április 3-ig, XII. Kelemen pápa határozatáig, ez pápai tilalom alá esett.<sup>116</sup>

A Kálvária e hét építményéhez csodálatosan kapcsolódik Taxonyi János jezsuita szerzetes imakönyvének<sup>117</sup> hét stáció-elnevezése: I. Jézus imádkozik és vérrel verítékezik, II. Júdástól elárultatik, III. Annás főpaptól kérdeztetik, ... arcul csapatik, IV. Ostoroztatik, V. Tövissel koronáztatik, VI. Pilátus a népnek mutatja: Imé az ember!, VII. Krisztus keresztét hordozta, s végül a VIII. A Kálvária hegyén: mely nehezen hágt a Jézus a Kálvária hegyét, ahol érettünk

---

112 SÖVEGES 1993. 123.

113 Kálvária adás-vételi szerződése, 1715. március 8. GYEL, Győr. Jelzet nélkül.

114 „...Confraternitatis Agonia Christi ... facultatem damus et licentiam, ut in neo erecta per memorata Confraternitatem Capella et monte Calvaria extra praesidium Jaurinense ... sacrificium missa publice celebrari possit...” Keresztély Ágost püspök határozata. 1715. március 24. GYEL, Győr. Jelzet nélkül.

115 E témáról bővebben: BÁLINT 1998. 337–338., SZILÁGYI 1980., SZILÁGYI 2005. 838–846.

116 BEDY 1939. 105–107. A keresztútjáráshoz pápai búcsúkiáltások kapcsolódnak. Bővebben lásd: *Enchiridion Indulgentiarum* 2000. 59–60.

117 Lásd 3.4. fejezet.

megfeszítettett.<sup>118</sup>

### 3.5. A társulat kiadványai

A 17-18. századi vallásos társulatok nem csupán a hitélettel álltak szoros kapcsolatban, hanem a kor irodalmi, sőt színházi életével is.

Az első nyomtatvány megjelenésétől (1638) egészen a 18. század végéig találkozunk újabb és újabb társulati kiadásokkal, ezen tevékenységüket nem akasztották meg a szerzeteket feloszlató rendelkezések. A legtöbb kiadvány az 1720 és 1780 közötti időszakban látta meg a napvilágot, s ezek nagy része kézikönyv. A kézikönyvek mellett nagy számban fordultak még elő felvételi lapok, ajándékkönyvek, illetve más, alkalmi nyomtatványok.<sup>119</sup>

A társulatok többsége mindössze egyetlen kiadvánnyal rendelkezett, a két-három vagy több kiadványt megjelentetők száma lényegesen kisebb. A kiadvánnyal rendelkező társulatok földrajzi megoszlását tekintve KNAPP Éva megállapította, hogy a legnagyobb számú nyomtatványt megjelenítő szervezetek az ország fejlettebb városi településein, egyházi központjaiban jöttek létre (Buda, Nagyszombat, Pozsony).<sup>120</sup>

Ha a társulatok fenntartóit tekintjük, akkor azt láthatjuk, hogy a rangsor elején a szerzetesi fenntartású egyletek állnak: a jezsuiták mellett a ferencesek, domonkosok és a kármeliták társulatai. Egyházmegyei szervezésű társulatok ritkábban mondhattak magukénak jelentősebb mennyiségű kiadványt. A jezsuita rend és a hozzá kötődő testvérületek, kiemelten a Mária-kongregációk igen előkelő helyen állnak. A kiadványok abszolút számát tekintve 158 nyomtatvánnyal a különböző szentháromság társulatok az elsők, s rögtön utánuk következnek 125 kiadvánnyal a Mária életének különböző mozzanatairól nevezett társulatok, melyek jelentős részét a jezsuita Mária-kongregációk adják.<sup>121</sup> Ha pedig a kiadványok típusát tekintjük, ezekhez a Mária-kongregációkhoz köthető az egyetlen olyan típus, mely más társulatra vagy társulat típusra nem volt jellemző: ajándékkönyveket csupán a jezsuiták Mária-kongregációi jelentettek meg.<sup>122</sup>

Győrrött a kiadványok megjelenésének igen fontos feltétele teljesült, mikor 1727-ben Streibig József Antal megalapította a város első nyomdáját<sup>123</sup>, mely 1850-ig folyamatosan

---

118 JABLONKAY 1910. 96.

119 KNAPP 2001. 73.

120 KNAPP 2001. 75.

121 KNAPP 2001. 76.

122 A témáról bővebben: KNAPP-TÜSKÉS 2004.

123 A nyomdáról bővebben: SZELESTEI 1991. 343–352.

működött. S korszakunkban számos fontos művet adott ki a Győrött működő társulatok számára.<sup>124</sup>

Első példaként szeretnénk kiemelni az Agonia társulat egy igen jelentős kiadványát, mely szintén e nyomdában született, s amely jól mutatja a kor kiadványainak sorsát, „életútját”. Az 1739-ben kiadott, *A Kálvária-hegynek szentsége*<sup>125</sup> című kis imádságos könyv igen nagy népszerűségnek örvendett. Ezt mutatja, hogy alig három év múlva újra kiadták, ezúttal a magyar mellett német nyelven is. Hosszú időn át szolgálta a társulat tagságát és azok leszármazottait, 1834-ben kicsit átdolgozott formában újranyomták, de Bedy Vince a 20. század elején még használatban látta a „Stációs könyvet”.<sup>126</sup> A könyv szerzője Taxonyi János (†1746) jezsuita szerzetes, korának neves hitszónoka és tanítója, aki több magyarországi kollégiumban is teljesített szolgálatot, s így hosszabb-rövidebb ideig, a győri rendházban is tevékenykedett. Első magyar nyelvű könyvét is, mely 1718-ban jelent meg Nagyszombatban, Győrött nyomták újra 1742-ben, melynek címe *A purgatóriumbeli lelkeknek állapottya*.<sup>127</sup>

Taxonyi, aki 1744-ig az Agonia társulat rektora is volt, a társulat életében nagyon fontos szerepet játszó Kálvária épületeihez egyfajta „lelki útmutatót” készített. Imádságos könyve kicsiny, tizenhatod rétű nyomtatvány, melyben a keresztút egyes stációihoz fűz imádságokat. Ezek a jezsuitáknál szokásos állomások szerint oszlanak el, de összesen nem tizennégy, hanem csupán nyolc stáció kap egyszerű, Jézushoz és Máriához szóló imádságokat, hiszen a győri Kálváriának is csupán hét stációja volt és van ma is. Az imádságok után litániák következnek, s a *Miserere* (az 50., a legkedveltebb bűnbánati) zsoltár parafrázisa zárja a kötetet.<sup>128</sup>

Másik példánk egy szintén a Streibig nyomdában megjelent kiadvány: *Hit, nem hit: a ki hiszen a Kristusban és nem hiszen a Kristusnak, nincs igaz hite*.<sup>129</sup> című könyvecske. A számadáskönyv 1750. márciusi kiadásai között szerepel a következő tétel: „*Typographo pro libello noviter impresso cui titul. Hit nem hit atque Dominica Passionis Sodalibus distributo*”. S az emellett szereplő tizenöt forinthez még hozzáadódott hét: „*Compactori pro eorundem libellorum compactura*”<sup>130</sup>. Az új könyv megjelentetése tehát huszonkét forintjába került a társulatnak. Ezt a

124 HORVÁTH 2000. 161.

125 JABLONKAY könyvében található a könyv címlapján található cím: „A Kálvárián és arra vezető úton álló / és a' mi Megváltó Urunknak a' JESUS Kri / sztusnak kínszenvedését részenként előadó /Képek előtt való buzgó Imádságok / Mellyeket / Kiváltképpen a' Halálra- / vált JESUS Gyülekezetének lajstromá- / ba bé – irattatott keresztyén Hiveknek / kedvéért és aitatosságokért a' JESUS Társaságából való P. Taxonyi János / szerzett és ki – botsátott. Nyomtatva Győrött, Streibig Gergely János, 1739ik Esztend.” JABLONKAY 1910. 95.

126 BEDY 1939. 114–115.

127 Ezt a kiadást említi: SOMMERVOGEL 1901.

128 JABLONKAY 1910. 96.

129 *Hit, nem hit: a ki hiszen a Kristusban és nem hiszen a Kristusnak, nincs igaz hite / az Halálra vált Kristus Jesus Gyülekezetének ... költségével ki-nyomtatott.* Győr, 1750. (Petrik II. 132.)

130 *Rationes Congregationum Agoniae et Beatae Mariae Virginis Hung. Patronae, 1720–1773. Nationis Hungaricae.* Szent Mór Bencés Perjelség Könyvtára, Győr. Jelzet nélkül. 1750. március.

kiadványt is egyértelműen az Agonia társulat kiadványai közé sorolhatjuk, mivel az Országos Széchényi Könyvtár őriz belőle egy példányt (jelzete: 294.830), a címlapon ma is olvasható: „*az Halálra vált Kristus Jesus Gyülekezetének költségével ki-nyomtatott*”

Mindazonáltal meg kell jegyeznünk, hogy egy-egy ilyen nyomtatván kiadási költségének egy része, ha nem is bizonyos, hogy a teljes összeg, de visszafolyt a kongregáció pénztárába. Legalábbis ezt valószínűsítik a számadáskönyv bevételi oldalán újra és újra felbukkanó „*ex libello vendito*” tételek.<sup>131</sup> Vizsgálódásaink során más kegyességi kiadvány társulati alkalmazására nem találtunk adatot.

### 3.6. A társulat helye a társadalomban

Amennyiben azokat a számszerű adatokat tekintjük, melyek HORVÁTH József kutatásainak köszönhetően állnak rendelkezésünkre, úgy azt látjuk, hogy az 1740-es évek folyamán a végrendelkezők körében az Agonia társulat hasonló megítélés alá esett a városban működő többi szerzetesi gondozású kongregációval.

Ugyanis a végrendeletekben szereplő kegyes hagyományok száma alapján 1741 és 1750 közötti időszakban, kongregációkra lebontva megelőzi az Agonia társulatot (2 kegyes hagyomány) a kármeliták két kongregációja (4–4 kegyes hagyomány), a jezsuiták magyar kongregációja (4 kegyes hagyomány), illetve a ferencesek Szent Ferenc magyar kongregációja (3 kegyes hagyomány). Igazán látványos változást az 1751–1760 közötti időszak hozott, amikor az összesen negyven végrendeletből tizenöt nevezte meg valamely jezsuita kongregációt, s ebből hét az Agonia társulatot. Hasonló arányt ebben a korszakban csupán a ferences rend magyar kongregációja ért el, ahol szintén tizenöt kegyes hagyományból hat került a kongregációhoz.<sup>132</sup>

Ha még egy lépést teszünk hátra és az egész, 1780-ig terjedő időszakot tekintjük, akkor egyre jobban látszódik, ahogy a jezsuita kongregációk mind magabiztosabban birtokolják az első helyet: az összesen vizsgált száznyolcvan végrendeletből hatvanhárom említés vonatkozott valamely jezsuita kongregációra, s ezek közül harmincnégy az Agonia társulatra. Akkor, amikor a ferences kongregációk összesen ötvenhárom kegyes hagyományt kaptak, amelyből legnagyobb arányban a Szent Ferenc magyar kongregáció részesült (20).<sup>133</sup>

Ezek az adatok azonban csupán azt mutatják, hogy azok a vagyonos emberek, akik nem ritkán több száz forintnyi vagyonról végrendelkeztek, miként kötődtek egyik vagy másik

131 Például: U. o. 1750. március.

132 HORVÁTH 2000. 170.

133 HORVÁTH 2000. 162.

kongregációhoz. Tisztább képet kaphatnánk a városi lakosság szélesebb körének vélekedését illetően, ha rendelkezésünkre állna a társulat albuma, mivel azonban ezt a forrást nélkülözni kényszerülünk, ismételten a számadáskönyvek bizonyos tételei nyújthatnak támpontokat. A német tagozat számadáskönyve nem nevezi néven a *pium legatum* hagyókat, csupán összeget jegyez fel. A magyar tagozat számadáskönyve alapján azonban össze tudunk állítani azok névsorát, akik 1743 és 1753 között *pium legatum* címszó alatt szerepeltek (3. táblázat)<sup>134</sup>. Itt azonban ismét óvatosan kell eljárunk, hiszen a már említett két kongregáció valamelyikének szól a hagyaték, a személyeket nem köthetjük teljes bizonyossággal egyik vagy másik kongregációhoz. Azonban, ha ezt a névsort összevetjük az ugyanebben a korszakban keletkezett végrendeletek alapján általunk összeállított másik névsorral (4. Táblázat)<sup>135</sup>, akkor azt láthatjuk, hogy e tíz éves időszakból összeszámolt ötvenegy név és az ugyanezen időszakból, a végrendeletek alapján összeszámolt tizenegy név között csupán három név azonosság van (Sipos Péter [1748], Kelemen Anna [1750], Németh Ferenc [1746]). S ezek közül is csupán egy (Sipos Péter), a 4. táblázatban szereplők közül, aki végrendeletében megnevezte a „*Pater Jesuvitaknál levő halálra való Jesus Congregatio*”-t. A másik három név, akik végrendeletükben név szerint az Agonia társulatot említik (Csizmadia István, Taápi Erszébet, Eva Rosina Fejerin) nem szerepelnek a számadáskönyvekben. Tehát a nyilvántartás nem teljes körű. Amennyiben feltételezzük is, hogy e *pium legatum*ok bizonyos százaléka illetve csupán az Agonia társaságot, az évi átlagosan hat-nyolc kegyes hagyomány akkor is nagyságrendi különbség a végrendeleti eredményekhez képest. Itt a hagyomány összegét tekintve is változatosabb a kép: jobban érződik, hogy ki-ki tehetsége szerint hagyományoz, az egy-két forintos, viszonylag szerényebb összegtől hetvenöt forintig terjed a skála.<sup>136</sup>

Az *ex funeribus* bevételi tételek tovább élesíthetik az Agonia társulat tagságáról alkotott képünket. 1743 és 1753 között kilencven kilenc személyt számoltunk össze a számadáskönyv alapján, akik temetésükre bizonyos összeget hátrahagytak a kongregációnál.<sup>137</sup> Itt ismét bizonyosan nem csupán az Agonia társulatról lehet szó, de mindenesetre figyelemreméltó, hogy az évente hét-tizenhét személy által hagyott összegek már túlnyomó részt ötven krajcártól két forintig terjednek, lényegesen kevesebb az öt-nyolc forintos hagyaték. A kegyes hagyatékot tevők és a temetésükre hagyók táblázatának metszetében tizenhat személy található.<sup>138</sup> Azonban nem figyelhető meg olyan összefüggés, hogy az, aki *pium legatum*ot tett, magasabb összeget hagyott volna a temetésére.

134 Mellékletek. 3. Táblázat.

135 Mellékletek. 4. Táblázat.

136 Mellékletek. 3. Táblázat.

137 Mellékletek. 2. Táblázat.

138 A 2. Táblázatban zölddel jelöljük ezeket.

Azt a következtetést azonban levonhatjuk, hogy a halál közelségét, közeledését érző embereknek fontos volt, hogy az utolsó útjukra a kongregáció közössége kísérje, lelkéért a kongregáció közössége imádkozzon. Az is tett ezért, aki csupán 50 krajcárt adhatott (2. táblázat 68. tétel) és az is, aki harminc forintot (2. táblázat 57. tétel). S az itt maradó tagság ugyanúgy imádkozott szegény és gazdag lelki üdvéért.

#### 4. Összegzés

Összegzésül elmondhatjuk, hogy a *Congregatio Agoniae Christi* (működése Győrött: 1656–1782), mint a legtöbb jezsuita gondozású társulat, sok szempontból fontos szerepet töltött be Győr városának életében. Vallási téren a barokk vallásosság terjesztésének egyik sarokköve, nem csupán a győr-nádorvárosi Kálvária hegyre, Lébénybe vagy Bácsára vezetett processziók lélekformáló ereje, de a Szűzanya és a magyar szentek tiszteletének lelkekbe plántálása miatt is. Emellett nevezett zárandok-állomásaikkal az ókeresztény Szent Vitus (Vid) vértanú és Szent Jakab apostol tiszteletét is elmélyítették.

Az Agonia társulat feladatkörét és szerepét elemezve megállapítottuk, hogy kiterjedt tevékenységi körének alapfeltétele volt bizonyos társulati vagyoni felhalmozása és kezelése (évente átlagosan 200–300 forint). E több forrásból (adományok, kegyes hagyományok, temetésre hagyott összegek) táplálkozó alap tette lehetővé, hogy más társulatokhoz hasonlóan, de azoktól némileg eltérve az Agonia társulat is betölthessen karitatív, művészeti, mecénási feladatkört.

A különbségeket az Agonia társulat sajátosságai adják: az ünneprendje, a kiadványainak témája, imádságainak központi témája (Krisztus szenvedése, a Jó Halálért való könyörgés).

A magyar tagozat főünnepén (Szent Kereszt felmagasztalásának a napja [szeptember 14.]), a győr-nádorvárosi Kálváriára, Szent Vitus (más néven Vid, június 15.) napján Bácsára, és Szent Jakab (július 25.) napján Lébénybe szerveztek díszes processziókat, s a források alapján megállapítottuk, hogy a német és magyar tagozat ugyanezen ünnepeket tartotta. A két tagozatban eltérő ütemben (magyar tagozat 1740, német tagozat 1746) jelennek meg és válnak a processziók állandó szereplőivé a zenészek (musici, tubicines) és az énekesek (cantores).

Két, a 18. század közepén a győri Streibig Nyomdában megjelent kiadványt emeltünk ki (*A Kálvária-hegynek szentsége*. Győr, 1739.; *Hit, nem hit:a ki hiszen a Kristusban és nem hiszen a Kristusnak, nincs igaz hite / az Halálra vált Kristus Jesus Gyülekezetének ... költségével ki-nyomtatott*. Győr, 1750.), melyek fontos szerepet töltöttek be a tagság lelki életében. Megállapítottuk továbbá, hogy a nyomtatványok kiadására fordított összeg részben vagy egészben

visszafolyt a társulat pénztárába, mivel az eladott nyomtatványok ára hozzájuk került.

Igyekeztünk továbbá az Agonia társulatot és munkásságát társadalmi szempontból vizsgálni. Az 1749-ben több, mint 200 lelkes tagsággal rendelkező és ütemesen gyarapodó társulat a kor végrendeleteinek tanúsága szerint az 1780-as évekre átveszi a vezető szerepet a ferencesek gondozásában működő kongregációktól. Az általunk vizsgált adatokból (Számadáskönyvek vonatkozó tételei) pedig jól látszik, hogy nem csupán a több száz forintról végrendelkező tehetős emberek rendeltek haláluk után pénzt adni a kongregációnak: a bevételi tételek között néhány krajcáros összegek is megjelentek. Nemtől vagy vagyoni helyzetétől függetlenül, a halál közeledését érző embereknek fontos volt, hogy az utolsó útjukra az Agonia kongregáció közössége kísérje, lelkéért a kongregáció közössége imádkozzon.

Bizonyos szempontból túlmutatnak a hitélet szolgálatán a máig ható érvényű és szépségű imakönyvek, melyek a társulat kiadásában jelentek meg, s amelyek közül nem egyet a 20. század elején élt zarándok is forgatott.

Társadalmi szempontból az egyes ember pedig olyan támogató közösségre talált, amely nem csak közös vallásgyakorlatot, kötelezően előírt imádságok sokaságát jelentette, de olyan megtartó erőt, ami a felszínen tudta tartani, ha anyagi gondokkal küzdött és vigasztalta, ha gyász érte. Egy-egy társulati összejövetelen másodlagossá váltak a vagyoni, társadalmi különbségek.

## 5. Bibliográfia

### LEVÉLTÁRI, KÉZIRATOS FORRÁSOK:

Magyar Országos Levéltár (MOL), Budapest

1. Magyar Kamara Archívuma, Acta Jesuitica E 152, 30188, 30189, 30190, 30191, 30192.

Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Kézirattár (MTAKK), Budapest:

1. Litterae Annuae Wien (továbbiakban: LAW) Cod.12 100, 1705.
2. LAW Cod.12 102, 1707.
3. LAW Cod. 12139, 1745.
4. LAW Cod. 12 134, 1740.
5. LAW Cod. 12 135, 1741.
6. LAW Cod. 12 136, 1742.
7. LAW Cod. 12 137, 1743.
8. LAW Cod. 12 138, 1744.
9. LAW Cod. 12 134, 1745.

Győr Városi Levéltár (GYVL), Győr:

1. Végrendeletek másolati könyve 1. kötet. IV. A. 1056/1/cl, GYVL
2. Végrendeletek másolati könyve 2. kötet. IV. A. 1056/2/cl, GYVL

Győri Egyházmegyei Levéltár (GYEL), Győr:

1. Rationes Congregationum Agoniae Christi Nationis germanica, 1721–1784. GYEL, Jelzet nélkül.
2. A győri káptalan magánlevéltára. Theca XLI. doboz, 5297, 5309, 5311, 5311 a, 5312 számú iratok.
3. *Copia bulla Congregationis Agoniae Germanicae Nationis*. 1661. február 12-i keltezésű dokumentum. GYEL, Győr. Jelzet nélkül.
4. 1715. március 24-i keltezésű dokumentum. GYEL, Győr. Jelzet nélkül.
5. A Kálvária adás-vételi szerződése, 1715. március 8. GYEL, Győr. Jelzet nélkül.

Szent Mór Bencés Perjelség Könyvtára, Győr:

1. Rationes Congregationum Agoniae et Beatae Mariae Virginis Hung[ariae] Patronae, 1720–1773. Nationis Hungaricae. Jelzet nélkül.
2. Liber Scholasticorum Gymnasii Societatis Jesu. Jaurini ab anno MDCCXLIII. Szent Mór Bencés Perjelség Könyvtára, Győr. Jelzet nélkül.

Győri Egyházmegyei Kincstár és Könyvtár (GyEKK):

1. Diarium Collegii Jaurinensis Societatis Jesu post amissam Pragae Bohemiae Metropolitim medias inter bellorum tumultus captu. Győri Egyházmegyei Kincstár és Könyvtár, Győr. XXXIV.1.2.

#### NYOMTATOTT FORRÁSOK

- *A Krisztus Halála Congregatiójának, Melly Nagy Szombatban A' Jesus Tarsasagnak Templomában MDCLX-dik esztendőől fogvást gyakoroltatik, Regulái, Búcsúi, és némely bizonyok áhítatosságai.* Nagyszombat, 1686. (RMK I. 1355.)
- Csete István: *Panegyrici Sanctorum Patronorum Regni Hungariae, tudni-illik nagy-asszonyról, magyar szentekről és az országhoz tartozandó kivált-képpen való innepekre jeles prédikációk.* Kassa, 1754. (Petrik I. 486.)
- *Hit, nem hit: a ki hiszen a Krisztusban és nem hiszen a Krisztusnak, nincs igaz hite / az Halálra vált Kristus Jesus Gyülekezetének ... költségével ki-nyomtatott.* Győr, 1750. (Petrik II. 132.)

#### FORRÁSKIADÁSOK ÉS A SZAKIRODALOM RÖVIDÍTÉSEINEK FEOLDÁSA

*A ferences lelkiség hatása...* 2005.

*A ferences lelkiség hatása az újkori Közép-Európa történetére és kultúrájára 1–2.* Szerk.: ÓZE Sándor–MEDGYESY-SCHMIKLI Norbert. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar–Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Piliscsaba–Budapest, 2005. (Művelődéstörténeti Műhely Rendtörténeti konferenciák 1/1, 1/2)

*A Győri Egyházmegye Ezer Éve 2000.*

*A Győri Egyházmegye Ezer Éve.* Szerk.: KISS Tamás. Győri Egyházmegyei Kincstár és Könyvtár, Győr, 2000.

*A magyar jezsuiták küldetése...* 2006.

*A magyar jezsuiták küldetése a kezdetektől napjainkig.* Szerk.: SZILÁGYI Csaba. Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK, Piliscsaba, 2006. 366–375. (Művelődéstörténeti Műhely, Rendtörténeti konferenciák, 2.)

*Árpád-házi Szent Erzsébet...* 2009.

*Árpád-házi Szent Erzsébet. Magyar-német kultúrkapcsolatok Kelet-Közép-Európában.* Szerk.: GÁBOR Csilla–KNECHT Tamás–TAR Gabriella Nóra. Kolozsvár, 2009.

BANA 2011.

BANA József: *Kísérlet a Győr városában működő vallásos egyesületek meghatározására (1737–1950)*. In: *In labore fructus. Jubileumi tanulmányok Győregyházmegye történetéből*. Szerk.: NEMES Gábor–VAJK Ádám. Győr, 2011. 57–77.

BAK 1980.

BAK Borbála: *Győr szabad királyi város igazgatása 1743-1778*. Budapest, 1980.

BÁCSKAI 1971.

BÁCSKAI Vera: *Győr társadalmi összetétele a XVIII. században*. In: *Győr. Vároštörténeti tanulmányok*. Szerk.: Dávid Lajos – Lengyel Alfréd – Z. Szabó László. Győr, 1971. 165-195.

BÁLINT 1938.

BÁLINT Sándor: *Népünk ünnepei. Az egyházi év néprajza*. Szent István Társulat, Budapest, 1938.

BÁLINT 2009.

BÁLINT Sándor: *Sacra Hungaria, Tanulmányok a magyar vallásos népelet köréből*. Veritas, Kassa, é. n. [1943] Reprint: Budapest, 2009.

BÁLINT 1998.

BÁLINT Sándor: *Ünnepi Kalendárium 1–3. A Mária-ünnepek és jelesebb napok hazai és közép-európai hagyományvilágából*. Mandala, Szeged, 1998.

BÁLINT–BARNA 1994.

BÁLINT Sándor–BARNA Gábor: *Búcsújáró magyarok. A magyarországi búcsújárás története és néprajza*. Szent István Társulat, Bp. 1994.

BEDY 1934.

BEDY Vince: *Adatok Győr város 16. és 17. századbeli lakosságának vallás szerint való megoszlásához*. Győri Szemle 5 (1934) 52-59.

BEDY 1939.

BEDY Vince: *Győr katolikus vallásos életének múltja*. Győr, 1939.

BENDA 1937.

BENDA Kálmán: *A magyar nemzeti hivatástudat története a XV–XVII. Században*. Budapest, 1937.

CSIZMADIA 1940.

CSIZMADIA Andor: *Győr város becikkelyezése az 1751. évi országgyűlésen*. Győr, 1940.

CSIZMADIA 1943.

CSIZMADIA Andor: *Győr küzdelme a szabad királyi városi rangért*. Győr, 1943.

DOBSZAY 1997/1998.

DOBSZAY László: *A római officium*. Magyar Egyházzene 5(1997/1998), 133–152.

*Emlékkönyv Győr szabad királyi városi...* 1943.

*Emlékkönyv Győr szabad királyi városi rangra emelésének kétszázadik évfordulója alkalmával.*  
Szerk.: JENEI Ferenc. Győr, 1943.

*Enchiridion Indulgentiarum* 2000.

*Enchiridion Indulgentiarum. Normae et concessiones (1999). A búcsúk kézikönyve*. Budapest, 2000.

ESTERHÁZY 1960.

ESTERHÁZY Pál: *Az egész világon levő csudálatos Boldogságos Szűz képeinek rövideden föltett eredeti: Nagyszombat, 1690; Közreadja és magyarázza: KNAPP Éva, TÜSKÉS Gábor és GALAVICS Géza tanulmánya*. Budapest, 1994. (Bibliotheca Hungarica Antiqua-sorozat)

GECSÉNYI 2008.

GECSÉNYI Lajos: *Gazdaság, társadalom, igazgatás. Tanulmányok a kora újkor történetéből*. Győr, 2008.

*Győr...* 1971.

*Győr. Várostörténeti tanulmányok*. Szerk.: DÁVID Lajos – LENGYEL Alfréd – Z. SZABÓ László. Győr, 1971.

GYULAI 2009 a.

GYULAI Éva: *A jezsuiták sárospataki Agonia-kongregációja a 17. században. I -II*. Egyháztörténeti Szemle 10(2009) 1.

GYULAI 2009 b.

GYULAI Éva: *A jezsuiták sárospataki Agonia-kongregációja a 17. században. II.* Egyháztörténeti Szemle 10. évf. (2009) 3.

HALMAI 1897.

HALMAI Antal: *A győri kármelita rendház kétszáz éves története. 1697–1897.* Győr, 1897.

HETÉNYI 2000.

HETÉNY János: *A győri vérrel könnyező Szűzanya kultusztörténete.* Néprajzi Tanszék, Szeged, 2000. (Szegedi Vallási Néprajzi Könyvtár 5.)

„*Hol vagy István király?*”... 2006.

„*Hol vagy, István király?*” *A Szent István-hagyomány évszázadai.* Szerk.: BENE Sándor. Budapest, 2006.

HORVÁTH 1994.

HORVÁTH József: *Vallásos egyesületek a XVII–XVIII. századi Győrben.* Győri Tanulmányok 14–15 (1994) 159–163.

HORVÁTH 1997.

HORVÁTH József: *Győri végrendeletek a 17. századból. 1655-1699.* Győr, 1997.

HORVÁTH 2000.

HORVÁTH József: *Győri kongregációk a 18. század közepén.* In: *Népi vallásosság a Kárpát-medencében III.* Szerk.: L. Imre Mária. Pécs, 2000. Baranya Megyei Múzeumok Igazgatósága, Pécs, 2000. 160–170. (Dunántúli Dolgozatok (D) Néprajz sorozat 3.) 160-170.

HORVÁTH 2011.

HORVÁTH József: *Végrendeleti adalékok a 17. századi győri vallásos társulatok (kongregációk) történetéhez.* In: *Alba Regia. Annales Musei Stephani Regis* 40. Székesfehérvár, 2011. 145-154.

IPOLYVÖLGYI 2002.

IPOLYVÖLGYI NÉMETH J. Krizosztom: *Mária kegyhelyek Mária országában.* Budapest, 2002.

JABLONKAY 1910.

JABLONKAY Gábor SJ: *Taxonyi János SJ XVIII. századbéli magyar író élete és erkölcsstanító*

*példatára*. Kalocsa, 1910.

JÁNOSI 1935.

JÁNOSI Gyula OSB: *Barokk hitélet Magyarországon a XVIII. század közepén a jezsuiták működése nyomán*. Pannonhalma, 1935.

KÁDÁR 2011.

KÁDÁR Zsófia: *A jezsuiták letelepedése és kollégiumalapítása Győrben (1626–1630)*. In: *In labore fructus. Jubileumi tanulmányok Győregyházmegye történetéből*. Szerk.: NEMES Gábor–VAJK Ádám. Győr, 2011. 209–234. (A Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források, feldolgozások 13.)

KERNY 2010.

KERNY Terézia: *Két 18. századi győri egyházi ünnepségről. Adalékok Győr barokk Szent László tiszteletéhez*. In: *Ritus és ünnep. Rite and Feast*. Szerk.: BARNA Gábor–GYÖNGYÖSSY Orsolya. Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged, 2010. 163–179. (Szegedi Vallási Néprajzi Könyvtár 25.)

KILIÁN 1992.

KILIÁN István: *A minorita színjátszás a XVIII. században*. Budapest, 1992.

KNAPP 1995.

KNAPP Éva: *Vallásos társulatok, rekatolizáció és társadalmi átalakulás Kassán a 17-18. században*. Századok 129 (1995) 4. 791-814.

KNAPP 2001.

KNAPP Éva: *Pietás és literatúra. Irodalomkínálat és művelődési program a barokk kori társulati kiadványokban*. Universitas Könyvkiadó, Bp., 2001. (Historia Litteraria 9.)

KNAPP–TÜSKÉS 1996.

KNAPP Éva–TÜSKÉS Gábor: *A barokk kori társulati élet forrásai*. Századok 130 (1996) 4. 923-936.

KNAPP–TÜSKÉS 2004.

KNAPP Éva–TÜSKÉS Gábor: *Populáris grafika a 17-18. században*. Budapest, 2004.

KOMÁRIK 1902.

KOMÁRIK István: *A Mária-kongregáció hazánkban 1602–1901*. In: *A katolikus Magyarország*.

Szerk.: Kiss János–SZIKLAY János. Budapest, 1902.

KUBINYI 1934.

KUBINYI András: *Vallásos társulatok a késő középkori magyarországi városokban*. In: KUBINYI András: *Főpapok, egyházi intézmények és vallásosság a középkori Magyarországon*. Budapest, 1934.

LENGYEL 1983.

LENGYEL Alfréd: *Mozaikok Győr történetéből*. Győr, 1983.

LUKÁCS 1978–1982.

LUKÁCS László: *Catalogi personarum et officiorum Provinciae Austriae Societatis Jesu. I–II. Romae, 1978–1982. IV–IX. Romae, 1990–1994.*

*Magyar szentek tisztelete...* 2000.

*Magyar szentek tisztelete és ereklyéi*. Szerk. CSÉFALVAY Pál–KONTSEK Ildikó. Keresztény Múzeum, Esztergom, 2000.

*Mariazell és Magyarország...* 2004.

*Mariazell és Magyarország. Egy zarándokhely emlékezete. Kiállítás a Budapesti Történeti Múzeum Kiscelli Múzeumában*. Szerk.: Farbak Péter–Serfőző Szabolcs–Prékopa Ágnes. Budapest, 2004.

MOHL 1902.

MOHL Antal: *A Mária-kongregációk története*. Győr, 1898., Komárik István: *A Mária-kongregáció hazánkban 1602–1901*. In: *A katolikus Magyarország*. Szerk.: Kiss János–Sziklay János. Budapest, 1902.

NÉMETH 1915.

NÉMETH Ambrus: *Szent Kamill-rendi szerzetesek Győrött (1761–1786)*. Budapest, 1915.

NÉMETH 1931 a.

NÉMETH Ambrus: *Adalékok a szentferencrendiek egykori győri kolostorának történetéhez. 1.* Győri Szemle 2. évf. (1931) 96-104.

NÉMETH 1931 b.

NÉMETH Ambrus: *Adalékok a szentferencrendiek egykori győri kolostorának történetéhez. 2.* Győri

Szemle 2. évf. (1931) 200-208.

NÉMETH 1940–1941.

NÉMETH László: *A Regnum Marianum állameszme*. In: *Regnum Egyháztörténeti Évkönyv 1940–1941*. 223–292.

„*Oh boldogságos Háromság*”... 2003.

„*Oh, boldogságos Háromság*” *Tanulmányok a Szentháromság tiszteletéről*. Szerk.: BARNA Gábor. Paulus Hungarus – Kairosz Kiadó, Bp., 2003. (Szegedi Vallási Néprajzi Könyvtár 12.)

PATAKY 1985.

PATAKY László: *A győri református egyház története*. Budapest, 1985.

PETRIK 1888.

PETRIK Géza: *Magyarország bibliographiája, 1711–1860: könyvészeti kimutatása a Magyarországon s Hazánkra vonatkozólag külföld megjelent nyomtatványoknak. I.*, Budapest, 1888.

PETRIK 1890.

PETRIK Géza: *Magyarország bibliographiája, 1711–1860: könyvészeti kimutatása a Magyarországon s Hazánkra vonatkozólag külföld megjelent nyomtatványoknak. II.*, Budapest, 1890.

PETRUCH 1942.

PETRUCH Antal: *A trencsényi jezsuita noviciátus anyakönyve 1655–1733*, Budapest, 1942.

PISZKER 1933.

PISZKER Olivér OSB: *Barokk világ Győregyházmegyében Zichy Ferenc gróf püspöksége idején (1743-83)*. Pannonhalma, 1933.

RADÓ 1961.

RADÓ, Polycarpus: *Enchiridion Liturgicum I. Complectens theologiae sacramentalis et dogmata et legis*. Herder Verlag, Roma–Freiburg–Barcelona, 1961.

*Régi magyar prédikációk...* 2005.

*Régi magyar prédikációk 16–18. század. Egyetemi szöveggyűjtemény*. Összeállította: SZELESTEI

NAGY László. Budapest, 2005.

REMIGIUS–SCHEFFCZYK 1988–1944.

Bäumer, REMIGIUS–Leo SCHEFFCZYK (Hrsg.): *Marienlexikon 1–6*. EOS Verlag, Erzbte St. Ottilien, 1988–1994.

STAUD 1984–1988.

STAUD Géza: *A magyarországi jezsuita iskolai színjátékok forrásai. I–III*. Budapest, 1984–1988.

SÖVEGES 1933.

SÖVEGES Dávid: *Fejezetek a lelkiesség történetéből*. Szent Gellért Hittudományi Főiskola, Pannonhalma, 1993.

SZABÓ 1981.

SZABÓ Flóris OSB: *A Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár kéziratkatalógusa: 1850 előtti kéziratok*, Budapest, 1981.

SZÁNTÓ 1985.

SZÁNTÓ Konrád: *A katolikus egyház története*. II. Budapest, 1985.

SOMMERVOGEL 1901.

SOMMERVOGEL, Carlos: *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus. Premier partie: Bibliographie. VII*. Bruxelles-Paris, 1901.

SZELESTEI 1991.

SZELESTEI NAGY László: *Hamis impresszumú könyvek a 18. századi Magyarországon II. (Magyar nyelvű ima- és énekeskönyvek az 1730-as években.)* Magyar Könyvszemle. 1991. 343–352.

SZELESTEI 2008.

SZELESTEI NAGY László: *Kőszeg rekatolizálása*. In: SZELESTEI NAGY László: *Rekatolizáció és barokk áhítat*. Budapest, 2008. 161–182.

*Szent Imre 1000 éve...* 2007.

*Szent Imre 1000 éve. Tanulmányok Szent Imre tiszteletére születésének ezredik évfordulója alkalmából*. Szerk.: KERNY Terézia–SMOHAY András. Székesfehérvár, 2007.

SZÉKELY 2006.

SZÉKELY Zoltán: *Adalékok a győri jezsuita rendház XVII. századi történetéhez*. In: *A magyar jezsuiták küldetése a kezdetektől napjainkig*. Szerk.: SZILÁGYI Csaba. Piliscsaba, 2006. 366–375.

SZILÁGYI 1980.

SZILÁGYI István: *Kálváriák. Építészeti hagyományok*. Budapest, 1980.,

SZILÁGYI 2005.

SZILÁGYI István: *A magyar kálváriák és a ferencesek kapcsolata*. In: *A ferences lelkiesség hatása az újkori Közép-Európa történetére és kultúrájára II.* Szerk.: ÖZE Sándor–MEDGYESY-SCHMIKLI Norbert. Piliscsaba–Budapest., 2005. 838–846.

SZILÁRDFY 1984.

SZILÁRDFY Zoltán: *Barokk szentképek Magyarországon*. Budapest, 1984.

*Tanulmányok...* 1978.

*Tanulmányok Győr és vidéke történetéből*. Szerk.: GECSÉNYI Lajos. Győr, 1978.

TOMAJ 1943.

TOMAJ Ferenc: *Győr népessége Mária Terézia korában*. Győr, 1943.

TÓTH 2002.

TÓTH János: *A barkai Skapuláré Társulat története*. Közreadja, bev., mutatók: BARNA Gábor. Néprajzi Tanszék, Szeged, 2002. (Devotio Hungarorum 8.)

TÜSKÉS 1993.

TÜSKÉS Gábor: *Búcsújárás a barokk kori Magyarországon a mirákulumirodalom tükrében*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1993.

TÜSKÉS–KNAPP 1992.

TÜSKÉS Gábor–KNAPP Éva: *Vallásos társulatok Magyarországon a 17–18. században*. Különlenyomat a Néprajzi Látóhatár 3–4. számából. Budapest, 1992.

TÜSKÉS–KNAPP 2001.

TÜSKÉS GÁBOR–KNAPP ÉVA: *Népi vallásosság Magyarországon a 17-18. században*. Budapest, 2001.

TÜSKÉS–KNAPP 2002.

TÜSKÉS GÁBOR–KNAPP ÉVA: *Egy történelmi toposz az egyházi irodalomban: Magyarország – Mária Ország*. In: Tüskés Gábor–Knapp Éva: *Az egyházi irodalom műfajai a XVII–XVIII. században*. Budapest, 2002. 11–54.

„Vállal magasb mindeneknél”... 2007.

„Vállal magasb mindeneknél” *A Szent László-herma Győrbe érkezésének 400. évfordulóján megtartott tudományos konferencia előadásai*. Győr, 2007. június 25–27. Szerk.: MEDGYESY S. Norbert–SZÉKELY Zoltán. Győr, 2007.

WACZULIK 1943.

WACZULIK MARGIT: *A magyar barokk vallásos nemzeti öntudatának kialakulása*. In: *Regnum. Egyháztörténeti Évkönyv 1942–1943*. Budapest, 1943. 720–733.

## 6. Mellékletek

### 1. Táblázat.

A *Rationes Congregationum Agoniae et Beatae Mariae Virginis Hung. Patronae*, illetve a *Rationes Congregationum Agoniae Christi Nationis Germanica* alapján a társulatok összes éves bevétele és kiadása.<sup>139</sup>

| Év   | Magyar         |         |               |         | Német          |         |               |         |
|------|----------------|---------|---------------|---------|----------------|---------|---------------|---------|
|      | Összes bevétel |         | Összes kiadás |         | Összes bevétel |         | Összes kiadás |         |
|      | forint         | krajcár | forint        | krajcár | forint         | krajcár | forint        | krajcár |
| 1743 | 466            | 29      | 157           | 8       | 193            | 15      | 74            | -       |
| 1744 | 366            | 75      | 125           | 30      | 349            | 40      | 349           | 40      |
| 1745 | 303            | 38      | 62            | 43      | 80             | 48      | 34            | 26      |
| 1746 | –              | –       | –             | –       | 190            | 57      | 53            | 30      |
| 1747 | 296            | 50      | 182           | -       | 241            | 10      | 44            | 36      |
| 1748 | 282            | 83      | 76            | 65      | 237            | 45      | 227           | 53      |
| 1749 | 460            | 12      | 411           | 53      | 52             | 10      | 28            | 35      |
| 1750 | 259            | 29      | 123           | 83      | 57             | 17      | 48            | 15      |
| 1751 | 392            | 17      | 321           | 77      | 42             | 49      | 27            | 57      |
| 1752 | 197            | 6       | 86            | 15      | –              | –       | –             | –       |
| 1753 | 336            | 53      | 242           | 66      | 111            | 48      | 42            | 30      |

<sup>139</sup> *Rationes Congregationum Agoniae et Beatae Mariae Virginis Hung. Patronae*, 1720–1773. *Nationis Hungaricae*. Szent Mór Bencés Perjelség Könyvtára, Győr. Jelzet és oldalszám nélkül, 1743–1753., *Rationes Congregationum Agoniae Christi Nationis germanica*, 1721–1784. Győr Egyházmegyei Levéltár, Jelzet és oldalszám nélkül. 1743–1753. Az 1746-os és 1752-es évre vonatkozó bejegyzései alapján nem határozható meg a pontos éves összeg.

## 2. Táblázat.

A győri jezsuita rend valamely magyar kongregációjának név szerint ismert tagjai a temetésükre hagyott bevételi tételek alapján.<sup>140</sup>

|     | Temetés éve | Név                | Befolyt összeg |         |
|-----|-------------|--------------------|----------------|---------|
|     |             |                    | forint         | krajcár |
| 1.  | 1743        | Franciscus Somodi  | 4              | -       |
| 2.  |             | Adamus Hagyó       | 1              | 30      |
| 3.  |             | Paulus Szűcs       | 1              | 50      |
| 4.  |             | Franciscus Pusztai | 1              | 25      |
| 5.  |             | Helena Kalocsai    | 2              | -       |
| 6.  |             | Elisabetha Horváth | 3              | -       |
| 7.  |             | Clara Balaskó      | 3              | 50      |
| 8.  | 1744        | Elis. Szalaj       | 4              | -       |
| 9.  |             | Georgius Malkovics | 1              | 50      |
| 10. |             | Emericus Adorján   | 1              | 50      |
| 11. |             | Eva Antalovich     | 3              | -       |
| 12. | 1745        | Catharina Selyei   | 2              | 5       |
| 13. |             | Eva Sipos          | 4              | -       |
| 14. |             | Stephanus Letovics | 4              | -       |
| 15. |             | Joannes Hara       | 4              | -       |
| 16. |             | Joannes Horváth    | 2              | 25      |
| 17. |             | Anna Kapronczai    | 2              | 50      |
| 18. |             | Anna Zaradi        | 2              | -       |
| 19. | 1746        | Susanna Száry      | 4              | -       |
| 20. |             | Catharina H.       | 2              | -       |
| 21. |             | Petrus Németh      | 2              | -       |
| 22. |             | D, Elisab. Nyirő   | 3              | -       |
| 23. |             | D. Haidics         | 2              | -       |
| 24. | 1747        | C. Takács          | 6              | 20      |
| 25. |             | Eva Gregorics      | 5              | 65      |
| 26. |             | Julius Georgus     | 7              | 50      |

<sup>140</sup> Rationes Congregationum Agoniae et Beatae Mariae Virginis Hung. Patronae, 1720–1773. Nationis Hungaricae. Szent Mór Bencés Perjelség Könyvtára, Győr. Jelzet és oldalszám nélkül, 1743–1753.

|     |      |                                         |               |    |
|-----|------|-----------------------------------------|---------------|----|
| 27. |      | Ivó Ihuthia                             | -             | -  |
| 28. | 1748 | Joannes Németh                          | 1             | -  |
| 29. |      | Mariana Szalai                          | -             | 65 |
| 30. |      | Petrus Horváth                          | -             | 85 |
| 31. |      | Anna Slopak                             | 1             | 12 |
| 32. |      | Eva Jakics                              | 3             | -  |
| 33. |      | Eva Tomsics                             | 1             | 50 |
| 34. |      | Elisabetha Szalai                       | -             | 50 |
| 35. |      | Franc. Labodi                           | 1             | 50 |
| 36. |      | Nicolaus Kalocsi                        | 1             | 50 |
| 37. |      | Perit. V. Mathia                        | Üresen hagyva |    |
| 38. |      | Magd. Jancsos                           | 5             | 50 |
| 39. | 1749 | Nicolaus Lendvai                        | 1             | 10 |
| 40. |      | Elis Kalócsy                            | 1             | 50 |
| 41. |      | Joannes Vajó                            | 5             | -  |
| 42. |      | Franciscus Iván                         | 1             | 50 |
| 43. |      | Mich. Őri                               | 1             | 50 |
| 44. |      | Joannes Szemerey et<br>Elisabetha Vissy | 9             | 85 |
| 45. |      |                                         |               |    |
| 46. |      | Elis. Balásy                            | 6             | -  |
| 47. |      | Petrus Szabó                            | 1             | -  |
| 48. |      | Juditha Szabó                           | 2             | -  |
| 49. |      | Eva Foka                                | 1             | -  |
| 50. |      | Michael Skuletz                         | 2             | -  |
| 51. |      | Barbara Szőnyi                          | 8             | 80 |
| 52. |      | Elisabeth Czipocki                      | 2             | -  |
| 53. |      | Cathar. Máthé                           | 1             | 50 |
| 54. |      | Adamus Rosetorics                       | 1             | 50 |
| 55. |      | Steph. Orbán                            | -             | 75 |
| 56. | 1750 | Emericus Despot                         | 1             | -  |
| 57. |      | Stephanus Nagy                          | 10            | -  |
| 58. |      | Joannes Eller                           | 3             | -  |
| 59. |      | Franciscus Poka                         | 1             | 50 |
| 60. |      | Emericus Horváth                        | 2             | -  |

|     |      |                     |   |    |
|-----|------|---------------------|---|----|
| 61. |      | Joannes Minarics    | 1 | 50 |
| 62. |      | Joannes Balogh      | 1 | 48 |
| 63. |      | Joann. Holli        | 1 | 50 |
| 64. |      | Math. Rigó          | 5 | -  |
| 65. |      | Helena Tomor        | 1 | 70 |
| 66. |      | N. Balassi          | 1 | 30 |
| 67. |      | Mich. Horváth       | 1 | -  |
| 68. | 1751 | N. Miskoczy         | - | 50 |
| 69. |      | Eva Kovács          | 1 | 10 |
| 70. |      | Elisabetha Pápai    | 1 | -  |
| 71. |      | Elisab. Lipits      | 2 | -  |
| 72. |      | Joannes Vőgyi       | 8 | -  |
| 73. |      | Cathar. Bauss       | 1 | 50 |
| 74. |      | Joan. Laszkár       | - | 70 |
| 75. |      | Cathar. Plavec      | 2 |    |
| 76. |      | Martinus Belani     | 8 | 10 |
| 77. |      | Elisabetha Stercza  | 8 | 19 |
| 78. |      | Cath. Szőnyi        | 1 | -  |
| 79. | 1752 | Adamus Lendvai      | 1 | 50 |
| 80. |      | Petrus R.           | 1 | 50 |
| 81. |      | Math. Prener        | 1 | -  |
| 82. |      | P. D. Fejér         | 2 | -  |
| 83. |      | Josephus Kuglics    | 2 | 70 |
| 84. |      | Catharina Kovács    | 7 | -  |
| 85. |      | D. Vissy            | 3 | -  |
| 86. |      | Paulus Vági         | 4 | -  |
| 87. |      | Judith Szőlő        | 1 | 50 |
| 88. | 1753 | Josephus Karner     | 7 | 50 |
| 89. |      | Catharina Has       | 1 | -  |
| 90. |      | Joannes Pintér      | 2 | -  |
| 91. |      | Elisabetha Fodorics | 1 | 25 |
| 92. |      | Catharina Csikár    | 1 | 25 |

|     |  |                   |   |    |
|-----|--|-------------------|---|----|
| 93. |  | Andreas Ugris     | 1 | 50 |
| 94. |  | Eva Zidai         | 1 | 50 |
| 95. |  | Elisabetha Grácz  | 1 | 50 |
| 96. |  | Maria Fekete      | 5 | -  |
| 97. |  | Elisabetha Takács | 3 | 70 |
| 98. |  | Joannes Muraközi  | 2 | -  |
| 99. |  | Joannis Noszrádi  | 9 | -  |

### 3. Táblázat.

A győri jezsuita rend valamely magyar kongregációja számára kegyes hagyományt tevők névsora, a hagyatékból származó bevételi összegek alapján.<sup>141</sup>

|     | Kegyes hagyomány (pium legatum) éve | Név                            | Összeg |         |
|-----|-------------------------------------|--------------------------------|--------|---------|
|     |                                     |                                | forint | krajcár |
| 1.  | 1743                                | Franciscus Pusztá              | 5      | -       |
| 2.  |                                     | Juditha Kálmár                 | 5      | -       |
| 3.  |                                     | Maria Krainecz                 | 6      | -       |
| 4.  |                                     | Helena Kalocsai <sup>142</sup> | 2      | -       |
| 5.  |                                     | Eva Gyarmati                   | 1      | -       |
| 6.  |                                     | Eva Balogh                     | 50     | -       |
| 7.  |                                     | Franciscus Nagy                |        |         |
| 8.  | 1744                                | Nathia Szabó                   | 2      | -       |
| 9.  |                                     | Emericus Adorján               | 4      | -       |
| 10. | 1745                                | Elisabetha Czipocki            | 4      | 15      |
| 11. |                                     | Eva Sipos                      | 5      | -       |
| 12. |                                     | Elisabetha Szelécs             | 5      | -       |
| 13. |                                     | Juliana Buzás                  | 2      | -       |
| 14. |                                     | Vidua Lakatosiana              | 2      | -       |
| 15. |                                     | S. Fejérvári                   | 2      | -       |

<sup>141</sup> Rationes Congregationum Agoniae et Beatae Mariae Virginis Hung. Patronae, 1720–1773. Nationis Hungaricae. Szent Mór Bencés Perjelség Könyvtára, Győr. Jelzet és oldalszám nélkül, 1743–1753.

<sup>142</sup> Rationes Congregationum Agoniae et Beatae Mariae Virginis Hung. Patronae, 1720–1773. Nationis Hungaricae. Szent Mór Bencés Perjelség Könyvtára, Győr. Jelzet és oldalszám nélkül, 1743–1753.

|     |               |                           |    |    |
|-----|---------------|---------------------------|----|----|
| 16. |               | Elisabetha Hegyközi       | 2  | -  |
| 17. | 1746          | Franciscus Németh         | 10 | -  |
| 18. |               | Andreas Szmakla           | 12 | -  |
| 19. |               | Catharina Szabó           | 3  | -  |
| 20. | Évszám nélkül | Eva Truffa <sup>143</sup> | 75 | -  |
| 21. |               | Elisabeth Hajdick         | 75 | -  |
| 22. |               | Eva Tomsics               | 5  | -  |
| 23. | 1748          | Petrus Sipos              | 10 | -  |
| 24. |               | Franc. Labodi             | 2  | -  |
| 25. | 1749          | Joannis Havy              | 15 | -  |
| 26. |               | Magd. Jancsos             | 13 | -  |
| 27. |               | Susanna Szabó             | 3  | -  |
| 28. |               | Maria Szalay              | 5  | -  |
| 29. |               | Eva Csuglári              | 10 | -  |
| 30. |               | Cahtar. Máthé             | 3  | -  |
| 31. | 1750          | Anna Kelemen              | 30 | -  |
| 32. |               | Stephanus Nagy            | 20 | -  |
| 33. |               | Catharina Tott            | 5  | -  |
| 34. |               | Catharina Morocz          | 5  | -  |
| 35. |               | Stephanus Szabó           | 5  | -  |
| 36. |               | Maria Pápai               | 2  | -  |
| 37. | 1751          | Petri Nimeth              | 5  | -  |
| 38. |               | Elisabetha Simachech      | 20 | 94 |
| 39. |               | Anna Győri                | 10 | -  |
| 40. |               | Elis. Pápai               | 5  | -  |
| 41. |               | Cathar. Jakovics          | 1  | -  |
| 42. | 1752          | Elisabeth Horváth         | 1  | 50 |
| 43. |               | Joan. Vógyi               | 10 | -  |
| 44. |               | Joannes Vass              | 10 | -  |
| 45. |               | Juditha Sőrők             | 4  | 80 |
| 46. |               | Georg Sárközi             | -  | 50 |

<sup>143</sup> A Végrendeletek másolati könyve 2. kötetében rábukkantunk az asszony végrendeletére, melynek kelte: 1754. február 16. Végrendeletek másolati könyve 2. kötet, GYVL, IV. A. 1056/cl, 127.

|     |      |                   |    |   |
|-----|------|-------------------|----|---|
| 47. |      | Stephanus Domokos | 15 | - |
| 48. |      | Paulus Gyulai     | 4  | - |
| 49. |      | Maria Fekete      | 5  | - |
| 50. |      | Elisabeth Grác    | 5  | - |
| 51. | 1753 | Petrus Kissoczki  | 25 | - |

#### 4. Táblázat.

A győri jezsuita rend valamely magyar kongregációjára számára kegyes hagyományt tevők névsora az 1743 és 1753 között keletkezett végrendeletek alapján.<sup>144</sup>

|    | <b>A végrendelet kelt</b> | <b>Név</b>       | <b>A jezsuita kongregáció megnevezése</b>                    | <b>Összeg (forintban)</b> | <b>Egyéb, a végrendeletben kedvezményezett kongregáció</b>                         |
|----|---------------------------|------------------|--------------------------------------------------------------|---------------------------|------------------------------------------------------------------------------------|
| 1. | 1744. április 2.          | Németh Ferenc    | „P. Jesovitáknál levő Magyar Congregatio”                    | 10                        | -                                                                                  |
| 2. | 1737. április 11.         | Csizmadia István | „P. Jesuitaknál levő Halálra volt Jesus Kristus Congregatio” | 5                         | „P. Carmeliták Congregatioja”                                                      |
| 3. | 1746. augusztus 19.       | Horváth Katalin  | „Jésus Társaságánál lévő nemes Magyar Congregatio”           | 20                        | Ferencesek „magyar nemes congregatiója”<br>Kármeliták „nemes magyar congregatiója” |
| 4. | 1747. október 18.         | Sipos Péter      | „Pater Jesuvitaknál levő halálra való Jesus Congregatio”     | 10                        | -                                                                                  |
| 5. | 1747.                     | Taápi            | „P. Jesuitaknal                                              | 10                        | „P.                                                                                |

<sup>144</sup> Végrendeletek másolati könyve 1. kötet. GYVL, IV. A. 1056/1/cl (39., 122-124., 134-136., 165-167., 249-252., 285-286., 314-316.), Végrendeletek másolati könyve 2. kötet. GYVL, IV. A. 1056/2/cl (49-54., 92-97., 122-125., 125-127.)

|     |                     |                    |                                              |                                          |                                                                                                                                              |
|-----|---------------------|--------------------|----------------------------------------------|------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|     | február 4.          | Ersébet            | levő halálra volt Jesus Szent Congregatioja” |                                          | Franciscanusoknál levő Cordas Szeraphius Szent Ferencz Magyar Congregatio” „P. Karmeliták Scapuliros Szent Congregatio” „Kálvária épületére” |
| 6.  | 1747. április 4.    | Felkés Ferenc      |                                              | 20                                       | „Cálváriára, felit misékre, felit a congregatiókra”                                                                                          |
| 7.  | 1749. szeptember 9. | Kelemen Anna       | „Pater Jesovitok congregatioja”              | Az eladott ház ára egyenlően felosztandó | „Pater Franciscanusok congregatioja” „Pater Carmeliták congregatioja”                                                                        |
| 8.  | 1753. május 26.     | Vissy Lőrincz      | „Boldogh Asszony Congregatiója”              | 3                                        | Deákok Congregatiója                                                                                                                         |
| 9.  | 1753. február 11.   | Eva Rosina Fejerin | „Bruderschaft Jesu Christi”                  | 10                                       | Ferencesek és a kármeliták kongregációja                                                                                                     |
| 10. | Dátum nélkül        | Varga György       | „magyar congregatióra az Jesuitáknál”        | 5                                        | Kálváriára                                                                                                                                   |
| 11. | 1754. február 16.   | Truffa Eva         | „Páter jesuiták Magyar Congregatiója”        | 75                                       | „Páter Carmeliták Szent Scapular Congregatiójára”                                                                                            |

## 5. Táblázat.

A győri jezsuita rendház szerzetesi névsora.<sup>145</sup>

### A) Rectores

| Név           | Év        |
|---------------|-----------|
| Philippo Pez  | 1743–1745 |
| Josepho Türek | 1745–1747 |

<sup>145</sup> Liber Scholasticorum Gymnasii Societatis Jesu. Jaurini ab anno MDCCXLIII. Szent Mór Bencés Perjelség Könyvtára, Győr. Jelzet nélkül. (1., 7., 10., 13., 16., 21., 24., 27., 29., 31., 33.)

|                         |           |
|-------------------------|-----------|
| Joanne Baptista Szegedi | 1748–1750 |
| Nicolao Hellmayr        | 1750–1753 |

## B) Praefectus Scholarum

| Név                       | Év        |
|---------------------------|-----------|
| Joanne Baptista Holczmann | 1743–1746 |
| Michaele Fodor            | 1747      |
| Ignatio Saighó            | 1748      |
| Francisco Csécsi          | 1749-1750 |
| Martino Preindl           | 1751-1752 |
| Ignatio Klaus             | 1753      |

## C) Professoribus scholarum

| Név                 | Tantárgy   | Év   |
|---------------------|------------|------|
| Stephano Markus     | retorika   | 1743 |
| Ignatio Klaus       | poézis     |      |
| Theodoro Rhier      | szintaxis  |      |
| Joanne Puzgine      | grammatika |      |
| Francisco Pazniczki | Princ.     |      |
| Michaél Adámi       | Parv. Dim. |      |
| Sigis Wolffrumb     | retorika   | 1744 |
| Antonio Angerer     | poézis     |      |
| Ignatius Hávor      | szintaxis  |      |
| Francisco Parniczki | grammatika |      |
| Jose Pinterschoffen | Princ.     |      |
| Joan Schmidt        | Parv. Dim. |      |
| Francisco Inama     | retorika   | 1745 |
| Ignatio Hávor       | poézis     |      |
| Antonio Dugovics    | szintaxis  |      |
| Ignatio Morocz      | grammatika |      |
| Joanne Schmidt      | Princ.     |      |
| Jacobo Hebeler      | Parv. Dim. |      |
| Davide Fáii         | retorika   | 1746 |
| Ignatio Morocz      | poézis     |      |

|                           |            |      |
|---------------------------|------------|------|
| Joanne Schmidt            | szintaxis  |      |
| Jacobo Hebler             | grammatika |      |
| Georgio Szolterer         | Princ.     |      |
| Samuele Czollner          | Parv. Dim. |      |
| Joanne Baptista Holczmann | retorika   | 1747 |
| Heneriu Inama             | poézis     |      |
| Josepho Glück             | szintaxis  |      |
| Georgio Szolterer         | grammatika |      |
| Adamo Roth                | Princ.     |      |
| Stephano Hattos           | Parv. Dim. |      |
| Josepho Szolterer         | retorika   | 1748 |
| Josepho Glück             | poézis     |      |
| Joanne Gabor              | szintaxis  |      |
| Adamo Roth                | grammatika |      |
| J. Brauner                | Princ.     |      |
| Georgio Schmederer        | Parv. Dim. |      |
| Adamo Jábroczky           | retorika   | 1749 |
| Samuele Fieberth          | poézis     |      |
| Adamo Roth                | szintaxis  |      |
| Francisco Prauner         | grammatika |      |
| Georgio Schmederer        | Princ.     |      |
| Josepho Linde             | Parv. Dim. |      |
| Samuele Fieberth          | retorika   | 1750 |
| Henrico Roisl             | poézis     |      |
| Georgio Schmederer        | szintaxis  |      |
| Mathia Knipper            | grammatika |      |
| Josepho Andrassy          | Princ.     |      |
| Joanne Gerlach            | Parv. Dim. |      |
| Michaele Hoffmann         | retorika   | 1751 |
| Francisco Xav. Tarnoczy   | poézis     |      |
| Josepho Linde             | szintaxis  |      |
| Josepho Andrassy          | grammatika |      |

|                         |            |      |
|-------------------------|------------|------|
| Joanne Gerlach          | Princ.     |      |
| Ignatio Koller          | Parv. Dim. |      |
| Francisco Xav. Tarnoczy | retorika   | 1752 |
| Michaele David          | poézis     |      |
| Joanne Gerlach          | szintaxis  |      |
| Ignatio Koller          | grammatika |      |
| Georgio Handler         | Princ.     |      |
| Josepho Pierer          | Parv. Dim. |      |
| Josepho Bátsmegyei      | retorika   | 1753 |
| Michaele Hübner         | poézis     |      |
| Josepho Szerdahely      | szintaxis  |      |
| Josepho Pierer          | grammatika |      |
| Antonio Waiss           | Princ.     |      |
| Josepho Taschter        | Parv. Dim. |      |

## 6. Melléklet

AJÁNLÁS, mellyel a Christus Halálának és a keserves Szűz Máriának Társaságában adják magokat az hívek. Uram, Jesus Christus, élő Istennek Szent Fia, ki ez világnak váltságáért hat órákor keresztfára függesztettél, és az halállal tusakodván, drágalátos lelket kiadtad értem, én is azért, N. N., teljes szívemből néked áldozom magamat, és ajánlom a te szent Halálodnak lelkemet, és a keresztfá alatt téged kesergő Szűz Anyádnak is a boldog kimúlásért eltökéllet szándékkal ígírén, hogy Szentséges kínszenvedésedről soha el nem felelkezem. Azért alázatosan kérlek, oh értem megholt kegyes Jesus! halálom óráján szent kezeidben fogad[d] bé lelkemet, és szent Halálod által odavigyed azt, hová a megírt Latornak lelkét vitted. Ez világból kimúlt híveket is kínszenvedésednek érdemében részesítsed, kínokat megennyhítván, bé is fogadván őket mennél hamaráb a te Országodban, az hol téged dicsírjenek, s érettünk is esedezzenek. Amen.<sup>146</sup>

<sup>146</sup> A Krisztus Halála Congregatiójának, Melly Nagy Szombatban A' Jesus Tarsasagnak Templomában MDCLX-dik esztendőől fogvást gyakoroltatik, Regulái, Búcsúi, és némely bizonyok áhítatosságai. Nagyszombat, 1686. 59–60. RMK I. 1355.

## 7. Melléklet

### EZ CONGREGATIONnak céljáról vagy végéről és rendtartásáról való OKTATÁS

1. Ennek a Congregationnak az vége és célja a boldog halálra való készülés, melynél semmi nincs kívánatosabb. Annak okáért gyakorta elménkben juttassuk életünknek utolsó óráját, melly után következik az örökkévaló boldogság, avagy az örökkévaló kárhozat. Erről szözlöt Salamon is, mondván: Eccl. 9 v. a fa délre esik vagy északra, valamely helyre esik, ott marad.
2. Emlékezzünk meg arról, melly sokan véletlenül és készület nélkül múlnak ki e világból. Ezt is Salamon ilyenképpen adja elő: Nem tudja ember az ő végét, hanem mint az halak horoggal, és mint a madarak, törrel fogattatnak, úgy fogattatnak meg az emberek a gonosz időben, midőn az hirtelen reájok jő. Eccl. 9. v. 12. Hogy azért minket, kik ez gyülekezetnek tagjai vagyunk, ez a véletlen szerencsétlenség ne érjen, ne szánjuk lelkünk üdvösségéért egy kis fáradságunkat a Congregationnak szokott ájtatosságának végben vitelétől. Ah! Melly nagy külömbözés leszen azok között[t], kik ez az utolsó órát mindenkor készen várják, és azok között, kik a világi szorgalmatosságokkal és testi gyönyörűségekkel az halálnak emlékezetit az ő szívekben fogyogatják.
3. Mivel pedig minden igaz keresztyénnek közönséges hivatalja a boldog halálhoz való készülés, annak okáért e Congregatióba minden rendbéli igaz hívek, férfiak és asszonyállatok befogattatnak, csak azoknak tisztességes magok viseléséről legyen jó vélekedés.
4. Ez Congregatio könyvébe való béírásnak ideje van mindenkor, valamikor innepe vagy gyülekezete vagyon a Congregationnak, és azon kívül mindenkor, valamikor valaki bé akar magát íratni, csak adja nevét az előljáróktól rendeltetett Congregatióbéli lelki Atyának, kinek tisztí az, hogy a Társaságba bévegye azokat, akik bé akarnak állani. Kik mihent a könyvben béírattnak, és mindjárt akkor, vagy nékik alkalmasb legközelebb való napon töredelmes szível meggyónnak és megáldoznak, a Congregationnak tagjaivá lesznek.
5. Az atyafiúi szeretetből mind az élő, mind pedig a világból kimúlt Congregatióbéli társainkat segétenünk kell, ha a mi segítségünk nélkül szűkölködnek. Annak okáért, ha ki vagy maga házánál, vagy szomszédságában, vagy akárhol egyébütt tud valami congregatióbéli beteget, megintse a Congregationnak lelki Atyját, hogy lelkére gondot viseljen, és ha kívántatik, az utolsó ütközetre a szentséges Sacramentumokkal felfegyverkeztesse.

6. Ha pedig immár valaki kimúlt volna e világból, hasonlóképpen a lelki Atyát idején megintsék, hogy az ő nevét a megholtak közzé béírja, és idejében a gyülekezetbéli atyafiainak ajánlja, hogy érte imádkozzanak, főképpen az halottakért való Mise alatt.”<sup>147</sup>

---

<sup>147</sup> *A Krisztus Halála Congregatiójának, Melly Nagy Szombatban A' Jesus Tarsasagnak Templomában MDCLX-dik esztendőőtől fogvást gyakoroltatik, Regulái, Búcsúi, és némely bizonyok áhítatosságai.* Nagyszombat, 1686. 3–7. RMK I. 1355.